

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA
KATEDRA OBCHODNÍHO PRÁVA

INTERNET A MEZINÁRODNÍ PRÁVO SOUKROMÉ

vedoucí diplomové práce: **PROF. JUDR. MONIKA PAUKNEROVÁ, CSC.**

DENISA ŠLEMAROVÁ

RUPRECHTICKÁ 2277/12, 193 00 PRAHA 9

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně
a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci
čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 7.10.2006

Denisa Šlemarová

I. ÚVOD

Současné období lze charakterizovat jako období globalizace mezinárodních vztahů. Jedná se o společenský proces celosvětového propojování, prolínání a zvyšování vzájemné závislosti veškerých činností lidské společnosti. Tento proces neprobíhá pouze v oblasti ekonomiky, ale globalizace představuje i proces informačního a technologického propojování. Zejména díky prudkému technologickému rozvoji přestávají být státní hranice významnou překážkou propojování celosvětového trhu. V souvislosti s tím vyvstává i potřeba celosvětově platné právní regulace, teritoriálně neomezené. V posledních letech dochází ke stále častějším změnám právních úprav zejména v důsledku masového užívání nových technologií. Jednou z nich je i Internet. Jak vyplývá z definice Internetu, jedná se o celosvětově rozšířenou počítačovou síť poskytující informační služby téměř ve všech oblastech lidské činnosti. Ve spojitosti s Internetem dochází k četným právním kolizím také v obchodních vztazích, které se zejména díky Internetu neomezují pouze na území jediného státu. Proto je důležité správně uchopit regulaci mezinárodního práva soukromého, aby ve smluvních vztazích nebyla snižována právní jistota obchodních vztahů (včetně elektronických) a zároveň aby byly maximálně využity výhody, jež Internet nabízí. Počátky Internetu jsou v podstatě ve znamení samoregulace, zejména prostřednictvím dobrovolného etického kodexu chování, tzv. netiquette. V současnosti však tento kodex ztrácí na významu a začínají se spíše prosazovat rozličné uživatelské a obchodní podmínky, resp. v řadě otázek se dostává do popředí normativní regulace (ať již na národní nebo mezinárodní úrovni, popř. prostřednictvím komunitárních nástrojů), která s sebou přináší možnost státního donucení. Internet jako takový není jen globálním komunikačním médiem, ale je právem považován za mezinárodní obchodní kanál, prostřednictvím něhož mohou navzájem a bez větších obtíží uzavírat obchody nejen firmy z opačného konce zeměkoule. Jakákoli osoba může pomocí internetu nabízet své produkty globálním masám, neboť jejich nabídka bude celosvětově přístupná.

II. INTERNET

1. OBECNĚ

„Internet můžeme vnímat jako výraz schopnosti technologie umožnit lidem vzájemně komunikovat bez ohledu na geografické hranice.“¹ Filozofie Internetu se zakládá na sdělování informací uživatelům, kteří pocházejí z různých míst, a to kdekoli na světě. Tato mnohost představuje platformu, kterou považujeme za podstatu Internetu. Internet bývá označován za nejnovější komunikační médium, neboť umožňuje spojení mezi lidmi a přístup k širokému spektru služeb a informací. Chápeme jej jako souhrn všech počítačů spojených do jednoho celku organismu, tedy celosvětovou počítačovou síť (tzv. „sít' sítí“)² spojující jednotlivé menší sítě, které jsou na základě toho schopny si vzájemně vyměňovat data prostřednictvím jednotných protokolů TCP/IP³ sloužících pro přenos dat.

Samotný **název** je odvozen od anglického slova „network“ (sít'), a mezinárodní předpony „inter-“ (mezi), vyjadřující skutečnost, že Internet je pojetím různých dílčích, specializovaných či lokálních sítí. „Internet nepředstavuje síť s jednotnou funkcí, nýbrž je spíše sumou služeb a aplikací.“⁴ Mezi základní služby náleží :

- a. **SMTP** (Simple Mail Transfer Protocol, elektronická pošta, e-mail)
- b. **FTP** (File Transfer Protocol, přenos vzdálených souborů)
- c. **NFS** (Network File System, sdílení vzdálených souborů)

¹ Jew, B., Cyber Jurisdiction – Emerging Issues and Conflict of Law when overseas courts challenge, 1998.

² „Počítačová síť je formulována jako prostorově rozdělený systém počítačů a přístrojů, které jsou navzájem spojeny prostřednictvím zařízení pro přenos dat.“ (Fallenböck, M., Internet und Internationales Privatrecht, Springer Verlag/Wien, 2001).

³ TCP jako zkratka pro Transmission Control Protocol a IP jako zkratka pro Internet Protocol. Zkratka TCP/IP označuje nejen celou soustavu protokolů, ale zároveň i ucelenou soustavu názorů o tom, jak by mělo být síťové programové vybavení členěno na jednotlivé vrstvy, jaké úkoly by tyto vrstvy měly plnit a jakým způsobem. Tyto protokoly jsou normovány různými institucemi. Na mezinárodní úrovni můžeme jmenovat tzv. International Standards Organisation (ISO).

⁴ Fallenböck, M., Internet und Internationales Privatrecht, Springer Verlag/Wien, 2001, s. 13.

- d. **HTTP** (Hypertext Transfer Protocol, World Wide Web)
- e. **DNS** (Domain Name System, překlad doménových jmen)

Z historického hlediska byl předchůdcem Internetu tzv. **ARPANET**⁵ (1969), který byl vyvinut jako experimentální počítačová síť. Cílem bylo vytvořit síť bez jakékoli centrální složky, která by umožnila uživatelům počítačů jedné univerzity vzdálený přístup k nejvýkonnějším počítačům té doby. V současné době představuje Internet nezávislý kyberprostor, který je celosvětově přístupný stovkám miliónů lidí.⁶ Dění kolem internetu řídí a organizuje několik skupin a výborů, které jsou složené z odborníků a jsou nezávislé na státech nebo komerčních organizacích. Mezi ně se řadí např.:

- a. **Internet Society (ISOC)** – Mezinárodní organizace pro globální koordinaci a kooperaci v rámci Internetu
- b. **Internet Assigned Numbers Authority (IANA)** – Úřad pro globální přidělování Internetových čísel (např. čísla portů, protokolů, MIB a další)
- c. **Internet Cooperation for Assigned Names and Numbers (ICANN)** – Stará se o přidělování doménových jmen, adresního prostoru a protokolových parametrů

Internet se zde objevil bez předchozího potřebného právního podkladu, který by zabezpečil ochranu mnoha specifických institutů, jež vyvstávají v souvislosti s užíváním Internetu. Jsou zde snahy o vytváření zákonné právní úpravy této ochrany v průběhu jeho fungování, ovšem mnohdy spíše přinášejí další komplikace a nejasnosti do života Internetu, než aby výrazněji pomáhaly⁷. Na

⁵ Advanced Research Projects Agency Network.

⁶ Definici kyberprostoru (angl. cyberspace) popsal poprvé anglický prozaik William Gibson ve svém románu Neuromancer. Dle Johna Perryho Barlowa je kyberprostor deterritorializovaný a symbolický prostor mediované komunikace. Chápeme jej jako imaginární prostor, který je tvořen počítačově zpracovávanými daty.

⁷ Např. i ve Velké Británii bylo zákonodárství identifikováno jako hlavní překážka rozvoje E-Commerce. Dle Struana Robertsona (editoř portálu Out-Law) „se většina zákonů týkající se E-Commerce týká poskytování velkého množství informací spotřebitelům. Těmto podmínkám lze vyhovět a dosáhnout shody v okamžiku budování strategií E-Commerce. V případě, že se ale jedná

druhou stranu je třeba říci, že neexistuje žádné místo na světě, ani virtuální, ve kterém by nebyl platný žádný právní systém. Proto ani Internet není místo bez jakékoli právní úpravy. Tato úprava zde ovšem není tak jasná a jednoznačná, jako v jiných oblastech, a to zejména pro jeho vysoce dynamický rozvoj. Obecně závazné právní normy však platí i zde. „*Mnoho uživatelů bylo před čtyřmi, šesti lety přesvědčeno, že Internet je právem neregulovaný prostor. Avšak legislativa pomalu ze světa offline přerostla i do online sféry.*“⁸

2. PRÁVNÍ SUBJEKTIVITA INTERNETU

Základní problémy Internetu představují právní otázky a otázky bezpečnosti a spolehlivosti Internetu. Jako první je třeba zabývat se otázkou **právní subjektivity** Internetu, tedy zda se jedná o subjekt práva, který je schopen samostatně nabývat práv a povinností – zavazovat se. Dle §18 odst. 1 ObčZ, mají „*způsobilost mít práva i povinnosti i právnické osoby*“. Následující odstavec vyjmenovává osoby, které jsou dle ObčZ osobami právními : sdružení fyzických nebo právnických osob, účelová sdružení majetku, jednotky územní samosprávy a jiné subjekty, o kterých to stanoví zákon. Z uvedeného výčtu lze tedy uvažovat pouze o písmenu d) §18 odst. 2 ObčZ – jiné subjekty, o kterých to stanoví zákon. Takový zákon, který by zahrnoval Internet mezi právnické osoby a tím jej povýšil na subjekt práva ovšem neexistuje. Z toho tedy vyplývá, že Internet nelze považovat za subjekt práva, nemá právní subjektivitu a de facto právně vůbec neexistuje. Dále je třeba posoudit povahu Internetu z hlediska jeho povahy jako věci dle významu v základních právních normách. Dle §118 odst. 1 ObčZ jsou „*předmětem občanskoprávních vztahů věci, a pokud to jejich povaha připouští, práva nebo jiné majetkové hodnoty*“. Pojem věci není v ObčZ definován, ObčZ s tímto pojmem pracuje jako s tzv. notoriou (všeobecně známým pojmem). Dle teorie a praxe se za věci považují : „*hmotné předměty (res corporales) za předpokladu, že jsou ovladatelné a užitečné, tj. že slouží potřebám*

o dodatečné direktivy, zejména z oblasti ochrany dat, stává se tento úkol obtížnějším“.
(<http://www.out-law.com>)

⁸ Fallenböck, M., Uploads machen berühmt, Forschung spezial, 2006

*lidí*⁹. Mezi věci se obecně řadí i ovladatelná přírodní síla (např. vodní aj. energie). Jelikož Internet nesplňuje tyto předpoklady, které je třeba naplnit kumulativně, nelze jej považovat ani za **věc v právním smyslu**. Internet ovšem není ani nehmotným statkem – právem nebo jinou majetkovou hodnotou, ani objektivní právní skutečností, která je nezávislá na lidském chování. Internet se naopak z výše uvedených složek (subjektů práva, věcí, práv a jiných majetkových hodnot) skládá. Z výše uvedeného zároveň vyplývá, že Internet jako takový nemůže být předmětem **vlastnictví**, neboť jedním z definičních znaků věcných práv, tedy i práva vlastnického, je jeho předmět : hmotná věc. Majitele bychom zřejmě dokázali najít pouze pro jednotlivé části sítí a servery. Právníčkou, popř. fyzickou osobu, která by mohla vystupovat jako majitel Internetu, ovšem skutečně nenajdeme. Internet tak představuje prostředek, který je velmi obtížně uchopitelný, pro právní řád to platí dvojnásob. Někteří ale tuto vlastnost Internetu mohou naopak pokládat za jeho přednost. S absencí jakéhokoli majitele jsou nicméně spojena další negativa, např. z hlediska odpovědnosti za to, co se na Internetu odehrává.¹⁰ Internet nepochybně existuje a funguje, přesto nejsou dostatečně vymezeny otázky jeho chování, struktury, odpovědnosti a jiné záležitosti, které bychom u jinak identifikovatelného objektu požadovali.

Internet zároveň nemůžeme právně definovat ani jako **službu**, zejména vzhledem k tomu, že není možné jednoznačně identifikovat jeho poskytovatele. Internet je v plném slova smyslu decentralizovaným prostorem bez jednotného koordinačního, resp. rozhodujícího centra. Prostřednictvím tohoto média jsou naopak služby poskytovány. Vzhledem k jeho mezinárodní dimenzi je třeba určit právní režim, kterým se tyto služby budou řídit. V první řadě by mělo být užito **principu teritoriality**, přitom určujícím aspektem nebude dříve upřednostňované kritérium sídla serveru, ale sídlo poskytovatele služby, nebude-li sjednáno jinak.

⁹ Knappová M., Švestka J. a kolektiv, Občanské právo hmotné, Díl 1, ASPI 2002, s. 225

¹⁰ Za funkčnost, popř. obsah Internetu mohou odpovídat např. provozovatelé jednotlivých serverů (i když tato odpovědnost bude při několika-desetitisícovém počtu stránek velmi relativní). Ale za bezchybný průběh spojení de facto ani de jure nebude nikdo odpovědný, jelikož nebude možné jednoznačně identifikovat příčinu chyb spojení mezi uživatelem, jeho počítačem, telefonní sítí, providery a Sítí.

III. MEZINÁRODNÍ PRÁVO SOUKROMÉ A PROCESNÍ

Mezinárodní právo soukromé definujeme jako soubor právních norem, které výlučně upravují soukromoprávní vztahy (tzn. vztahy práva občanského, obchodního, pracovního a rodinného) s mezinárodním prvkem, a to včetně právních norem upravujících postup soudů a jiných orgánů a účastníků (příp. i jiných osob) a vztahy vznikající mezi nimi v řízení o soukromoprávních věcech, v němž je mezinárodní prvek obsažen (mezinárodní právo procesní). Každý stát si sám vytváří svůj soubor norem mezinárodního práva soukromého, je to výrazem jeho svrchovanosti. Mezinárodní právo soukromé představuje samostatné, zvláštní odvětví českého právního řádu a počítá se s přijetím nového zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním¹¹. Mezinárodní právo soukromé upravuje právní vztahy, které nejsou založeny na zásadě svrchovanosti, nýbrž na zásadě rovnosti, tedy vztahy mezi nesuverénními subjekty, osobami fyzickými a právnickými, včetně státu (v těchto vztazích stát nesmí uplatňovat svou suverenitu). Problematickou se může jevit otázka mezinárodního prvku¹² a jeho existence, což představuje esenciální problém mezinárodního práva soukromého. Mezinárodní prvek odlišuje mezinárodní právo soukromé od práva vnitrostátního. V soukromoprávním vztahu je dán tehdy, jestliže je vztah k zahraničí u **subjektu** právního vztahu (účastník právního vztahu může být cizí státní příslušník, nebo bydlí v zahraničí, právnická osoba byla založena podle cizího práva nebo má sídlo v zahraničí, apod.), **skutečnosti** právně významné pro vznik a existenci právního vztahu (tato skutečnost má nastat nebo nastala v zahraničí, právní úkon, popř. jiná událost, chování účastníka), **předmětu** právního vztahu (jde o věci, práva a

¹¹ Přijetí nového ZPMS je vázáno na novou kodifikaci občanského práva.

¹² ZMPS používá pojem mezinárodní prvek, ale jako takový jej nevymezuje. Dle německého uvozovacího zákona k občanskému zákoníku (Einführung zum Bürgerlichen Gesetzbuch, EGBG) je stanoveno následující: „Při skutkovém ději s vazbou na právo cizího státu určí následující předpisy, které právní řády se použijí.“ Tato zásadní formulace definuje vztah s mezinárodním prvkem jako vztah, který má určitou vazbu na některý zahraniční právní řád. Tuto tezi lze aplikovat i na úpravu danou ZMPS.

nehmotné výsledky lidské činnosti, jichž se chování účastníků právního vztahu týká, je-li předmět umístěn v cizině; jde tedy o nepřímý předmět právního vztahu) a u **právního vztahu**, který právně souvisí nebo je právně závislý na jiném právním vztahu, jestliže se tento základní vztah řídí cizím právem. Takový vztah k zahraničí u některého z uvedených prvků nesmí být zanedbatelný, musí být dostatečně významný.¹³ Na intenzitě mezinárodního prvku tedy závisí pojmání právního vztahu za právní vztah s mezinárodním prvkem ve smyslu § 1 ZMPS. Zároveň pouze v případě existence mezinárodního prvku lze zvažovat aplikaci právního řádu jiného státu na daný konkrétní právní vztah v rámci aplikace předpisů o mezinárodním právu soukromém a procesním. Význam mezinárodního prvku v soukromoprávních vztazích spočívá v tom, že kterákoli otázka může být zcela různě posuzována a vyložena dle různých právních řádů, než jak by tomu bylo dle práva tuzemského. Důvodem úpravy mezinárodního práva soukromého je zejména „*existence různých právních řádů, které je možno na určitý právní vztah aplikovat*“¹⁴. Dalším důvodem je zásada rovnosti a aplikace minimálně národního přístupu (pokud se jedná o zacházení se subjekty soukromoprávními). Rozlišujeme soukromoprávní vztahy s relativně mezinárodním prvkem, které mají ve všech svých prvcích vztah jen k jedinému cizímu státu a soukromoprávní vztahy s absolutně mezinárodním prvkem, jež mají ve svých prvcích vztahy ke dvěma nebo více státům.¹⁵ Právní základ úpravy českého mezinárodního práva soukromého je obsažena v Ústavě č. 1/1993 Sb. a dalších ústavních zákonech. Základním speciálním pramenem je zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním (č. 97/1963 Sb., ZMPS). Mezi další právní předpisy se řadí úprava provedená obchodním zákoníkem (č. 513/1991 Sb.), zákoník práce (č. 65/1965 Sb.) a zákon o rodině (č. 94/1963 Sb), zákon směnečný a šekový (č. 191/1950 Sb.), zákon o konkurzu a vyrovnání (č. 328/1991 Sb.), zákon o rozhodčím řízení a

¹³ K určení dostatečné významnosti dojdeme např. základě zhodnocení významu místa plnění, resp. místa, kde má dojít k naplnění účelu takového právního vztahu, a to s přihlédnutím ke všem okolnostem daného případu, jakož i k očekávání smluvních stran. Konečný úsudek závisí pouze na rozhodnutí konkrétního rozhodujícího orgánu.

¹⁴ Kegel G., Shurig K., Internationales Privatrecht, München, C.H. Beck, 2000, s. 6

¹⁵ Jen soukromoprávní vztahy s absolutně mezinárodním prvkem jsou vhodným předmětem pro mezinárodní unifikaci.

o výkonu rozhodčích nálezů (č. 216/1994 Sb.) a další vnitrostátní právní předpisy (např. zákon č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem ČSFR, dle kterého je ČR nadále smluvním státem mezinárodních smluv, jejichž smluvní stranou byla ČSFR). Za pramen českého mezinárodního práva soukromého se nepovažuje občanský zákoník (č. 40/1964 Sb.), neboť neobsahuje normy, které výlučně upravují vztahy s cizím prvkem. Materii mezinárodního práva soukromého upravuje řada mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána, jako nejvýznamnější lze jmenovat Vídeňskou úmluvu OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží z roku 1980 (č. 160/1991 Sb.), Vídeňská úmluva o diplomatických stycích z roku 1961 (č. 157/1964 Sb.) a Vídeňská úmluva o konzulárních stycích z roku 1963 (č. 32/1969 Sb.). Vztah vnitrostátních předpisů k mezinárodním smlouvám řeší § 2 ZMPS, dle kterého se ustanovení ZMPS použije, jen pokud nestanoví něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Stejně ustanovení je obsaženo např. i v ObchZ (§ 756) a v Ústavě (čl. 10). Dále je nutné podotknout, že dnem 1. května 2004, kdy se Česká republika stala jedním z členských států Evropské unie, se pro Českou republiku staly závaznými také akty orgánů Evropských společenství, resp. Evropské unie (tj. nařízení, směrnice, rozhodnutí). Mezinárodní smlouvy a akty uvedených evropských orgánů, jež se týkají mezinárodního práva soukromého mezi členskými státy vytváří tzv. Evropské mezinárodní právo soukromé.

V souvislosti s úvahami o rekodifikaci celého soukromého práva v České republice, se připravuje i rekodifikace ZMPS. Dle prof. Zdeňka Kučery by mělo být předmětem nové úpravy ZMPS zejména postavení cizinců v soukromoprávních vztazích; postup soudů a jiných orgánů při úpravě těchto vztahů a rozhodování o nich včetně postupu řízení, jestliže je mezinárodní prvek v řízení samotném; právní pomoc ve styku s cizinou; uznávání a výkon cizích rozhodnutí; účinky konkurzů, a další.¹⁶

¹⁶ Kučera Z., K otázkám úpravy mezinárodního práva soukromého, AUC Iuridica, č. 1/1998, s. 9

IV. INTERNETOVÉ PRÁVO

Internetové právo představuje část informačního a komunikačního práva. Jedná se o právní pojetí živoucí elektronické komunikace v digitální síti. Internetové právo je velmi průřezovou oblastí, která se dotýká několika právních odvětví (zejména práva občanského, obchodního a trestního). Základní zásady by se daly shrnout takto :

- › Internet není dimenzí bez jakékoli *právní regulace*. Již z důvodu, že se nejedná o bezkonfliktní prostor, musí být řízen právními prostředky.
- › Internet není dimenzí bez *státní ingerence*. Podléhá pravidlům právního společenství, a to nezávisle na tom, který stát a v jakém rozsahu toho využije. Je ponecháno zcela na vůli zákonodárce, zda a které jednotlivé dílčí oblasti ponechá samoregulaci¹⁷, a které podrobí právní regulaci prostřednictvím práva mezinárodních dohod či organizací.
- › Internet není oddělen od *národního zákonodárství*. Většina skutkových otázek s Internetem souvisejících zasahuje do mezinárodního práva.
- › *Konvenční právní normy* nejsou v této oblasti nepoužitelné. Tyto normy sice byly vytvořeny v dobách, kdy zákonodárce Internet ještě vůbec nepředpokládal, to ovšem nebrání jejich užití. Znamená to, že tyto normy je třeba vykládat v souladu se současnou situací, a to za předpokladu, že tyto normy jsou takového výkladu schopné.¹⁸

Jak již bylo výše zmíněno, Internet nemá právní subjektivitu. Naopak uživatelé Internetu a ti, kdož jej vytvářejí, subjekty práva jsou. Vztahují se na ně jak veřejnoprávní, tak soukromoprávní normy, a to včetně mezinárodních aspektů.

¹⁷ Samoregulace internetu je jedna z forem regulace, která prostřednictvím svobodné diskuse vede ke všeobecnému konsensu ohledně určitých pravidel a je charakterizována plnou absencí státních zásahů jak na národní, tak na mezinárodní úrovni. Mezi argumenty svědčící ve prospěch samoregulace internetu můžeme zařadit : 1. větší akceptace zúčastněných osob, 2. větší přizpůsobivost technickému rozvoji.

¹⁸ Heckmann D., Einführung in das Internetrecht, WS 2005

V. ELEKTRONICKÝ OBCHOD (E-COMMERCE, „EC“)

1. EC OBECNĚ

Na přelomu 20. a 21. století počíná období, v němž jednu z nejvýznamnějších rolí hrají informace, jejich efektivní využívání a spolehlivý a rychlý přenos. V tomto období se také začíná vytvářet nový ekonomický a právní institut zvaný E-Commerce (elektronický obchod). Pojem elektronický obchod vznikl spontánně, proto neexistuje žádná pevná definice. Název E-Commerce je užíván spíše zvykově a rozumíme jím jednoduše nákup a prodej zboží a služeb s využitím elektronických nástrojů¹⁹. Z tohoto pohledu bychom mohli do sféry E-Commerce zahrnout nejen obchody uskutečněné pomocí Internetu, ale také pomocí telefonu, vysílačkou nebo faxem. S ohledem na vývoj jazykové zvyklosti zde ale budu vycházet z toho, že E-commerce je obchodem uskutečňovaným prostřednictvím počítačů a elektronické sítě, zejména prostřednictvím internetové služby World Wide Web. Jedná se tedy o aktivity související s využíváním elektronických médií, počítačových sítí a telekomunikací pro potřeby obchodování. Můžeme sem zařadit např. přímý prodej koncovým zákazníkům, který je uskutečňován online, a to včetně platby, dále sem řadíme i navazování a udržování obchodních kontaktů elektronickou cestou a vzájemné poskytování obchodních informací mezi obchodníky apod. Konkrétně se může jednat např. o online nákupy, internetové aukce, elektronickou komunikaci mezi smluvními stranami, využívání online-databází, a další.

¹⁹ Srov.: Neumayr M., Zu eCommerce, elektronischer Signatur usw., 2002, uvádí definici elektronického obchodu : „elektronický obchodní styk mezi obchodníky a zákazníky prostřednictvím Internetu“. Nebo definice dle Dr. Christoha Brenna (Richtlinie über den elektronischen Geschäftsverkehr): „Pod pojmem E-Commerce, resp. pod pojmem elektronický obchodní styk, se dle pravidel rozumí obchodní transakce, při kterých spolu smluvní strany komunikují elektronicky, a ne za jejich současné fyzické přítomnosti...Mezi takové obchodní transakce se počítá např. reklama, výměna informací, uzavření smlouvy, elektronický platební styk, odbyt zboží, reklamace a kooperace mezi podnikateli.“

Rozdíl mezi e-Commerce a e-Business popisuje Neumayr Matthias takto: „*pod pojmem e-Business se rozumí všechny formy elektronických obchodních záležitostí. K tomu náleží např. elektronický obchod mezi obchodníky a zákazníky (e-Commerce), ale také elektronické formy nákupu v podniku (e-Procurement), eBanking, a další*“.²⁰

Internet jako relativně nové komunikační médium zásadně mění obchodní činnost i každodenní život. Internet je médium, které se vyvíjí živelně a neochotně se podrobuje jakékoli regulaci. Nezadržitelný a prudký rozvoj počítačových technologií způsobil, že pozitivní právo významným způsobem zaostává za tímto rozvojem. Tuto skutečnost umocňuje i fakt, že elektronický obchod zasahuje do mnoha důležitých právních disciplín (zasahuje nejen oblast nekalé soutěže a průmyslového vlastnictví, ale dále i příslušnost soudů až po nejobecnější otázky uzavírání smluv). Je nutné zaznamenat souvislost rozvoje práva elektronického obchodu s rozvojem hospodářství. Tento vývoj tak představuje výzvu právní vědě. Nové podněty pro právní vědu jsou ovšem spojovány až s nárůstem elektronického obchodu a obchodního potenciálu Internetu, nesouvisí výslovně se vznikem samotného Internetu. Problém nedostatečné právní úpravy je úzce spojen s právní nejistotou, která představuje překážku dalšímu rozvoji obchodu.

Otázkou zůstává, do jaké míry je regulace nezbytná a v jaké míře by byla vhodnější neregulace, resp. samoregulace Internetu. Globální trend směřuje k co nejmenší právní úpravě Internetu. Účinná samoregulace ovšem není myslitelná bez určitých institucí, jejichž cílem je zajistit potřebný výsledek.

A. Členění EC

EC lze členit dle **subjektů**, které se jej mohou účastnit. Jako smluvní strany EC mohou vystupovat obchodník, spotřebitel (koncový zákazník), státní orgán či zaměstnanec.

²⁰ Neumayr M., Zu eCommerce, elektronischer Signatur usw., 2002

Stranami **Business-to-business** (B2B) jsou podnikatelé (obchodníci), kteří jednají v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti a mezi nimiž probíhají transakce za účelem dalšího prodeje. Jedná se o vztahy spíše dlouhodobějšího charakteru a jako příklad lze uvést dodávku počítačů do prodejny obchodníka. Vztah podnikatel – koncový zákazník (spotřebitel), neboli **Business-to-costumer** (B2C), představuje spíše krátkodobý a jednorázový poměr. Základním prostředkem jsou internetové obchody (model tzv. nákupních košíků). Jako příklad poslouží dodávka počítačů pro kancelář, domácnost, apod.

Business-to-government (B2G) je vztahem podnikatele a vlády. Jedná se o koncept, jehož prostřednictvím mohou obchodní a vládní agentury užívat centrální webové stránky pro výměnu informací a obchodovat navzájem s větší efektivitou, než jaké by obvykle dosáhly mimo WWW. Činnost vlády (správy) se zde pohybuje v soukromoprávní oblasti. Nejedná se tedy o vrchnostenské nerovnoprávné postavení subjektů. Příkladem je zásobování státních orgánů. Ve vztahu podnikatel – zaměstnanec, **Business-to-employee** (B2E), je ve středu pozornosti obchodu zaměstnanec, spíše než zákazník (spotřebitel). Obsahem vztahu je jednoduše vše, co obchodníci činí pro to, aby získali dobře kvalifikované zaměstnance na konkurenčním trhu. Jedná se např. o agresivní náborové taktiky, odměny, vzdělávací programy a jiné výhody. Setkat se ovšem můžeme i se vztahem **Consumer-to-consumer** (C2C), kde jako spotřebitel může vystupovat i obchodník. Bude se jednat zejména o nákup a prodej mezi spotřebiteli samotnými, např. prostřednictvím tzv. internetových aukcí (př. eBay).

Na uvedená vymezení nelze pohlížet staticky, neboť hranice mezi jednotlivými typy jsou velmi neostré a pojmy se často chápou v podstatě intuitivně. Jednoduchost při používání výpočetní techniky (s ohledem na rozvoj oblasti C2C a C2B) ukazuje, jak rychle se může spotřebitel (zákazník) přeměnit na poskytovatele služeb.

B. Směrnice o elektronickém obchodu

Právo Společenství a vlastnosti právního řádu Společenství tvoří důležitý nástroj pro to, aby evropští občané a provozovatelé mohli plně, bez ohledu na hranice, využívat možností elektronického obchodu. Směrnice č. 2000/31/ES o elektronickém obchodu, resp. o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu, ze dne 8. června 2000, je směrnicí ES, jež má zásadní význam pro další rozvoj internetového obchodování. Primárním cílem směrnice je zajistit vysokou úroveň právní integrace Společenství a vytvořit skutečný prostor bez vnitřních hranic pro služby informační společnosti²¹. Elektronickému obchodování tak bude umožněno zcela využívat vnitřní trh, včetně odstranění právních překážek řádného fungování vnitřního trhu, které znamenají snížení zájmu o svobodu usazování a volného pohybu služeb. Překážky spočívají zejména v rozdílech mezi vnitrostátními právními předpisy států ES, jakož i v právní nejistotě ve vnitrostátních úpravách, které se na tyto služby vztahují. Jedná se o snahu vytvořit právní rámec pro zajištění volného pohybu služeb informační společnosti mezi členskými státy ES a nikoli harmonizovat trestní právo jako takové. Směrnicí ovšem nesmí být dotčena právními nástroji Společenství již zavedená úroveň ochrany, zejména co se týká ochrany zájmů spotřebitele. V oblasti uzavírání smluv je základním prvkem ochrany spotřebitelů nadále směrnice Rady č. 93/13/ES ze dne 5. dubna 1993 o zneužití postavení ve spotřebitelských smlouvách a směrnice Rady a Evropského parlamentu č. 97/7/ES ze dne 20. května 1997 o distančních smlouvách.

²¹ Služby informační společnosti zahrnují širokou škálu hospodářských činností, které probíhají on-line. Tyto činnosti mohou spočívat zejména v on-line prodeji zboží. Služby informační společnosti se neomezují výhradně na služby umožňující uzavírání smluv on-line, ale vztahují se rovněž, pokud jde o hospodářskou činnost, na služby, které nehradí ti, kdo je přijímají, jako jsou př. služby poskytující informace on-line. Službami informační společnosti se rozumí služby ve smyslu čl. 1 odst. 2 směrnice č. 98/34/ES ve znění směrnice 98/48/ES. Dle § 2 písm. a) zákona č. 480/2004 Sb. (zákon o některých službách informační společnosti) se službou informační společnosti rozumí (v souladu s právem ES) jakákoli služba poskytovaná elektronickými prostředky na individuální žádost uživatele a poskytovaná zpravidla za úplatu.

Dle zásady proporcionality se opatření směrnice o elektronickém obchodu omezují pouze na nezbytné minimum pro zajištění řádného fungování vnitřního trhu, aby se vnitřní trh stal pro elektronický obchod skutečně prostorem bez vnitřních hranic. Tato směrnice si neklade za cíl úpravu daňových povinností, ani předem vypracovat právní nástroje Společenství týkající se daňových aspektů elektronického obchodu. Cílem je, aby každý členský stát přizpůsobil své právní předpisy, které se týkají zejména formálních požadavků, jež by mohly jakýmkoli způsobem bránit v používání smluv uzavíraných elektronickou cestou. Směrnice spolu se směrnicí Evropského parlamentu a Rady o prodeji finančních služeb spotřebitelům na dálku přispívá k vytvoření právního rámce pro poskytování finančních služeb on-line. Závazek členských států k odstranění překážek pro využívání elektronicky uzavíraných smluv se netýká praktických překážek způsobených nemožností využít v určitých případech elektronické prostředky, týká se jen překážek, které vyplývají z požadavků právních. Členským státům je ponechána možnost zachovat či stanovit pro smlouvy obecné (popř. specifické) právní požadavky, které lze splnit elektronickými prostředky (jedná se zejména o požadavky na bezpečnost elektronických podpisů).

Zřejmě nejdůležitějším z ustanovení směrnice je Článek 4, který požaduje, „*aby přístup k činnosti poskytovatele služeb informační společnosti a její výkon nepodléhal povinnosti předchozího povolení ani žádnému jinému požadavku se stejným účinkem.*“ Znamená to rovný a volný přístup pro každého, kdo má zájem a chce se podílet na novém trhu služeb informační společnosti. Stát by měl v této oblasti vytvořit podmínky a hranice a dále dohlížet na jejich dodržování, více by do této oblasti neměl zasahovat. Tímto ustanovením ovšem nejsou dotčena povolovací řízení, která se netýkají zvláště a výhradně služeb informační společnosti. V souvislosti s tím je třeba jasně vymezit hranici mezi výhradními službami informační společnosti a službami, pro které je zapotřebí zvláštního oprávnění.

Evropská unie požaduje pro spotřebitele obecně co nejvíce informací. V Článku 5 je tato obecná informační povinnost definována. Členské státy mají dbát, aby poskytovatel služby umožnil příjemcům služby a příslušným orgánům snadný, přímý a trvalý přístup přinejmenším k informacím uvedeným v Článku 5²² a uvedl identifikační číslo v souvislosti s daní z přidané hodnoty.

Článek 7 směrnice reaguje na v současné době velmi aktuální problém, který představují nevyžádaná obchodní sdělení (tzv. spamming). Inzerenti tímto způsobem využívají možnosti propagace za nesrovnatelně nižší cenu než jakou by vynaložili v případě propagace běžné, např. prostřednictvím běžné pošty. Tato směrnice stanoví omezení, na jejichž základě je možné „spamy“ rozesílat. Členské státy, které povolily zasílat nevyžádaná obchodní sdělení elektronickou poštou, mají zajistit, aby příjemce mohl tato obchodní sdělení poskytovatele služeb usazeného na jejich území při jejich přijetí jasně a jednoznačně rozeznat. Poskytovatelé služeb, kteří nevyžádaná obchodní sdělení elektronickou poštou zasílají, mají pravidelně nahlížet do seznamů, do nichž se mohou zapsat fyzické osoby, které si nepřejí, aby jim byly takové informace zasílány, a budou je muset respektovat. Více než na místě je zapotřebí ošetřit soulad seznamů se zákonem o ochraně osobních údajů a stanovit vysoké sankce za každé porušení této nežádoucí reklamy. V českém právním řádu představuje první krok v tomto směru § 53 ObčZ. Zatím se však jedná o ustanovení nedostatečné.²³

Snahy o vytvoření jednotného systému uzavírání smluv byly zmařeny vytvořením jakéhosi kompromisu pomocí Článku 11, který upravuje zásady pro uzavírání smlouvy. Zásadní problém představuje institut *invitatio ad offerendum*. Ze směrnice nevyplývá, co je považováno za „pouhé“ *invitatio ad offerendum*, a co představuje konkrétní nabídku. Pro evropské státy tak vzniká výkladový problém, neboť některé státy tento institut znají, kdežto jiné jej považují rovnou za ofertu (např. španělský systém).

²² Př. a/ jméno poskytovatele služeb, b/ zeměpisná adresa, na níž je poskytovatel usazen.

²³ Např. v Německu bylo zasílání nevyžádaných obchodních sdělení kvalifikováno jako jednání nekalosoutěžní, a jako takové radikálně odmítnuto.

Každý členský stát je v případě potřeby povinen změnit vnitrostátní předpisy, které by mohly ohrozit využívání způsobů mimosoudního urovnávání sporů elektronickou cestou. Tato změna musí umožnit právně a fakticky skutečné a účinné fungování těchto způsobů včetně přeshraničních případů. Konkrétně v Článku č. 17 mají členské státy zajistit, „*aby jejich právní předpisy, v případě neshod mezi poskytovatelem služby informační společnosti a jejím příjemcem, nebránily využívání postupů pro mimosoudní urovnávání sporů, které upravuje vnitrostátní právo, včetně postupů využívajících elektronické prostředky.*“ S tímto souvisí i následující Článek 18, jež požaduje, aby soudní prostředky dostupné ve vnitrostátním právu pro oblast služeb informační společnosti umožnily rychlé přijetí opatření včetně opatření předběžných s takovým cílem, aby bylo ukončeno zjištění porušování práva a aby bylo možno předejít dalšímu poškození dotčených zájmů. V českém právu jsou mimosoudní vyrovnání možné v zásadě dvěma způsoby (jde-li o majetkové spory), a to dohodou nebo rozhodčím řízením nezávislými a nestrannými rozhodci podle zákona o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Pro účinnou ochranu bude zapotřebí umožnit dovolání se práva i prostředky dálkové komunikace.

Směrnice nemá za cíl ani vytvoření dodatečných pravidel mezinárodního práva soukromého a ani úpravu pravomoci soudů. Dle Článku 1 odst. 5 Směrnice o EC se na některé oblasti vůbec nevztahuje. Zejména se jedná o daňovou oblast, otázky týkající se služeb informační společnosti (upravené ve směrnicih č. 95/46/ES a 97/66/ES), otázky týkající se dohod či praxe upravených kartelovým právem a nevztahuje se dále na následující činnosti služeb informační společnosti: činnost notářů nebo obdobných povolání (zahrnují-li přímou a zvláštní účast na výkonu veřejné moci), zastupování klienta a hájení jeho zájmů před soudy, a další. Směrnici nelze dále aplikovat na služby poskytovatelů, kteří jsou usazeni ve třetích zemích.

Ve spojitosti s touto směrnicí byl v České republice přijat nový zákon č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti a o změně některých zákonů

(zákon o některých službách informační společnosti), v platném znění. Tento zákon upravuje v souladu s právem ES odpovědnost a práva a povinnosti osob, které poskytují služby informační společnosti a šíří obchodní sdělení.

V oblasti e-commerce vznikají právní vztahy nejčastěji ze smluv (dvoustranných, resp. vícestranných právních úkonů, k jejichž vzniku je třeba shodného projevu vůle dvou, resp. více smluvních stran ohledně celého obsahu smlouvy).

V následujících kapitolách se proto budu zabývat smlouvou, právními úkony a jejich náležitostmi.

2. ELEKTRONICKÁ SMLOUVA

Elektronická smlouva je pojem, který v českém právu není prozatím upraven. Pod tímto pojmem rozumíme smlouvy, které jsou uzavírány prostřednictvím počítačové sítě, což vylučuje přímý fyzický kontakt smluvních stran. K uzavření samotné smlouvy dochází výměnou informací (datových zpráv) pomocí elektronické komunikace. Nedochozí tedy ani k výměně hmotných nosičů. V této souvislosti je třeba podotknout, že nástup smluv uzavíraných prostřednictvím výpočetní techniky není spjat až s rozšířením internetu.²⁴

A. ObčZ a ObchZ

Jak již bylo výše zmíněno, elektronický obchod lze členit dle subjektů, které se jej účastní. Co se týká vztahů business-to-costumer, řídí se obecná právní úprava elektronických smluv zásadně Občanským zákoníkem. Není to bezvýjimečné, neboť dle §262 ObchZ si strany mohou dohodnout, že jejich závazkový vztah, který nespadá pod vztahy uvedené v §261 ObchZ (obchodní závazkové vztahy), se bude řídit obchodním zákoníkem. V § 262 odst. 2 ObchZ je stanovena podmínka písemné formy pro takovou dohodu. Tato podmínka může být za určitých okolností splněna i u elektronických smluv.

²⁴ Za průkopníka v této oblasti lze označit francouzský proprietární systém Minitel

B. Písemná forma právního úkonu

Dle § 46 ObčZ je třeba písemné formy v případě smluv o převodech nemovitostí, jakož i u jiných smluv, pro něž to vyžaduje zákon nebo dohoda účastníků (tzv. smluvní forma projevu). Nedodržení písemné formy má za následek absolutní neplatnost právního úkonu (je-li písemná forma stanovena zákonem), resp. neplatnost relativní (v případě dohody o písemné formě právního úkonu). Ustanovení § 46 ObčZ deklaruje výjimku ze zásady bezformálnosti právních úkonů²⁵. Právní úkon může být tedy učiněn výslovně, nebo nevýslovným projevem, jenž nevzbudí vzhledem ke všem okolnostem daného případu pochybnosti o tom, co chtěl jednatel projeviti (tzv. konkludentní projev). V obchodním zákoníku je upraven princip obdobný, avšak s tím rozdílem, že dle § 272 odst. 1 ObchZ „smlouva vyžaduje k platnosti písemnou formu ... v případech ... kdy alespoň jedna strana při jednání o uzavření smlouvy projeví vůli, aby smlouva byla uzavřena v písemné formě“. Nyní je třeba posoudit, zda je požadavek písemné formy zachován i v případě elektronické pošty. Druhý odstavec § 46 ObčZ stanoví, že pro „uzavření smlouvy písemnou formou stačí, dojde-li k písemnému návrhu a k jeho písemnému přijetí. Jde-li o smlouvu o převodu nemovitosti, musí být projevy účastníků na téže listině.“ Písemná forma právního úkonu předpokládá dvě náležitosti, a to náležitost písemnosti (tzn. obsah je zachycen v textu listiny) a náležitost podpisu. Z ustanovení § 46 odst. 2 ObčZ vyplývá, že s jedinou výjimkou²⁶ nemusí být podpisy účastníků na téže listině. Dle § 40 odst. 4 ObčZ je písemná forma zachována, je-li právní úkon učiněn

²⁵ V tomto směru je česká právní úprava shodná jak s německou, tak rakouskou úpravou, což dokládá i Neumayr Matthias, *Zu eCommerce, elektronischer Signatur usw.*, 2002 : „Rakouské právo, stejně jako právo německé vycházejí v zásadě ze svobodné formy projevu vůle. Smlouva vzniká, i když není písemně zafixována. V některých případech je ale písemná forma žádána nebo předepsána.“ Taktéž dle Markuse Fallenböcka, *Internet und Internationales Privatrecht*, Springer Verlag/Wien, 2001, s. 86 „nehraje na základě §863 ABGB volba převodního média pro právní účinnost projevu vůle žádnou roli vzhledem k zásadě bezformálnosti.“ Dle Chissicka M., *Electronic Commerce: Law and Practice*, Third edition, London Sweet & Maxwell 2002, s. 95, platí totéž pro anglické právo: „Obecné pravidlo anglického práva je, že smlouvy mohou být uzavírány zpravidla neformálně, žádná písemná ani jiná forma není nutná.“

²⁶ Tuto výjimku představuje smlouva o převodu nemovitosti.

telegraficky, dálnopisem nebo elektronickými prostředky, jež umožňují zachycení obsahu právního úkonu a určení osoby, která právní úkon učinila. Při splnění těchto dvou uvedených podmínek, tj. zachycení obsahu a určení osoby, se bude na takové úkony pohlížet jako na úkony učiněné písemnou formou. Dle mého názoru tyto podmínky splňuje i služba e-mail, aniž by bylo zapotřebí užít elektronického podpisu. E-mail zobrazuje zachycení obsahu právního úkonu i určení osoby, která jej učinila. § 40 odst. 4 ObčZ vyžaduje pouze možnost zachycení obsahu právního úkonu a osoby, která jej učinila, není požadována žádná míra jistoty o zachycení jeho obsahu a určení této osoby. Co se týká podpisu, stanoví § 40 odst. 3, že „podpis může být nahrazen mechanickými prostředky, kdy je to obvyklé.“

V případě, že je právní úkon učiněn elektronickými prostředky, může být dle zvláštních právních předpisů podepsán elektronicky. Tímto zvláštním právním předpisem je zákon č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu (o elektronickém podpisu viz níže). E-mail samozřejmě nemůže obsahovat podpis ve smyslu podpisu vlastnoručního. Nicméně lze usuzovat, že uvedení označení osoby, která činí právní úkon obsažený v textu e-mailu, bude zcela obvyklým postupem, a tedy bude splňovat i tuto podmínku. V souvislosti s rozvojem technických prostředků a společnosti vůbec je třeba hledět na právní úkony učiněné prostřednictvím e-mailu jako na právní úkony učiněné písemnou formou. Jedná se o jakousi písemnou formu nového druhu.

C. Návrh na uzavření smlouvy, akceptace

Smlouvu můžeme definovat jako dvoustranný, popř. vícestranný právní úkon, jež vzniká konsenzem. Je třeba tedy úplného a bezpodmínečného přijetí návrhu na uzavření smlouvy. Z toho vyplývá, že proces vzniku se skládá ze dvou jednostranných právních úkonů adresovaných, jednak z nabídky (oferty) a přijetí

nabídky (akceptace)²⁷. „K tomu přistupují nové druhy projevu vůle, jako je e-mail nebo kliknutí myši.“²⁸ Proces vzniku smlouvy je upraven §43 a násl. ObčZ.

Návrhem na uzavření smlouvy se dle §43a ObčZ rozumí „projev vůle, směřující k uzavření smlouvy, jenž je určen jedné nebo více určitým osobám“. Z toho plyne, že tento projev musí být určen jedné nebo více osobám individuálně určeným, právním úkonem adresovaným. V případě „www stránek“ a virtuálních obchodů nelze tedy usuzovat na návrh na uzavření smlouvy²⁹, ale jedná se o tzv. výzvu k jednání – **invitatio ad offerendum**³⁰. Vystavení takové nabídky na Internetu je výzvou k jednání, nejedná se o adresovaný právní úkon. Smlouva jako taková vzniká v zásadě až okamžikem přijetí objednávky provozovatelem elektronického obchodu. Z tohoto principu vychází i Směrnice o elektronickém obchodu č. 2000/31/ES, tzv. Směrnice o elektronickém obchodu.

Přijetí návrhu na uzavření smlouvy je definováno v § 43c ObčZ jako : „Včasné prohlášení učiněné osobou, které byl návrh určen, nebo jiné její včasné jednání z něhož lze dovodit její souhlas.“ Návrh smlouvy a jeho přijetí jsou obecně jedním z druhů jednostranného právního úkonu. Mohou být tedy učiněny neformálním způsobem, ústně nebo se může jednat o konkludentní projev vůle, jestliže oblat začne podle návrhu jednat a z jeho projevu lze nepochybně usuzovat na souhlasné stanovisko s přijetím návrhu. Mohou být uskutečněny i v jiné formě, např. dopisem, telegramem, počítačem, apod. Vyžaduje-li zákon písemnou formu právního úkonu³¹, musí tuto podmínku splňovat i tyto jednostranné právní úkony.

²⁷ Srov.: Chissick, M., *Electronic Commerce: Law and Practice*, Third edition, London Sweet & Maxwell 2002, s. 81 : „V anglickém právu jsou ke vzniku kontraktu požadovány elementy čtyři: nabídka, akceptace, právní důvod a úmysl založit právní vztah.“

²⁸ <http://www.internet4jurists.at>, Allgemeines zum E-Commerce.

²⁹ Srov.: Chissick, M., *Electronic Commerce: Law and Practice*, Third edition, London Sweet & Maxwell 2002, s. 76 : „On-line reklamy musí být koncipovány opatrně, aby představovaly pouze výzvu k uzavření smlouvy, a ne nabídku...obchodníci obchodující on-line si musí povšimnout jemného rozdílu mezi nabídkou a výzvou k jednání. Dle anglického práva jsou obchodní výlohy a ceníky výzvou k jednání.“

³⁰ Srov.: Fallenböck, M., *Internet und Internationales Privatrecht*, Springer Verlag/Wien, 2001, s. 83 : „...představení zboží a služeb na webové stránce není obvykle nabídkou ve smyslu § 861 ABGB, nýbrž výzvou k podávání nabídek (invitatio ad offerendum).“

³¹ §46 odst. 2 ObčZ : „Písemnou formu musí mít smlouvy o převodech nemovitostí, jakož i jiné smlouvy, pro něž to vyžaduje zákon nebo dohoda účastníků.“ - jedná se o výjimku ze zásady bezformálnosti právních úkonů.

K uzavírání elektronických smluv B2C dochází většinou pomocí služby WWW a prostřednictvím služby elektronické pošty. Co se týká účinnosti projevů vůle, záleží v konkrétním případě na výběru takové služby. Službu www můžeme spíše přirovnat ke komunikaci mezi subjekty jednajícími přímo, tj. mezi současně přítomnými subjekty. Při komunikaci prostřednictvím této služby dochází jen k velmi krátkým prodlevám, v podstatě se jedná o okamžitou komunikaci. Na druhé straně stojí elektronická pošta, při které může dojít k velkým prodlevám při výměně informací mezi jednajícími subjekty (př. příchozí email se nejprve uloží do složky „doručená pošta“, poté je třeba jej zvlášť otevřít, apod.).

Z výše uvedeného lze vyvodit, že komunikaci prostřednictvím webové aplikace je třeba posuzovat jako projevy subjektů jednajících přímo, kde účinnost tohoto projevu vůči adresátovi nastává neprodleně. Nabídka zaniká, není-li přijata ihned (v nabídce může být ovšem stanoveno, že oferent bude po určitý čas vázán). V některých případech se ale uplatní určitá výjimka, a je třeba počítat s tzv. „rozumnou (přiměřenou) dobou“ k akceptaci.³² Naproti tomu elektronická pošta bude představovat projev vůči nepřítomné osobě (tzv. „distanční nabídka“).³³ Dle § 45 odst. 1 ObčZ působí takovýto projev od okamžiku, kdy dojde adresátovi. Tím se rozumí okamžik, kdy se tento projev vůle dostane do sféry adresátem ovládané.³⁴ Nabídka je závazná po dobu v ní výslovně stanovenu. Nebyla-li doba závaznosti nabídky stanovena výslovně, platí doba přiměřená (třeba zvažovat případ od případu v závislosti na konkrétních okolnostech, zejm. vzhledem k povaze dané smlouvy, povaze sektoru a zboží, obchodním zvyklostem a k rychlosti přenosu zpráv). E-mail se sice podobá klasické poště, bezpochyby se však jedná o mnohem rychlejší komunikaci, která má za následek zkrácení „přiměřené doby“.

³² Jedna strana se v daném okamžiku nemusí komunikace účastnit a zprávu, která se uložila po vyplnění a odeslání formuláře, si přečte později (např. guestbook).

³³ Výjimkou z nahlížení elektronické pošty jako komunikaci vůči osobě jednající nepřímou bude situace, kdy druhá osoba bude mít v ten samý okamžik otevřenou svou schránku elektronické pošty a druhé osobě bude zřejmé, že si příchozí e-mail otevře ihned.

³⁴ Do této doby mohou nastat situace předpokládané v § 43a odst. 2 ObčZ (zrušení návrhu) nebo v § 43c odst. 2 ObčZ (odvolání přijetí návrhu).

D. Zrušení, odvolání a zánik návrhu a přijetí

Dle § 43a odst. 2 ObčZ „*Návrh působí od doby, kdy dojde osobě, které je určen. Návrh, i když je neodvolatelný, může navrhovatel zrušit, dojde-li projev o zrušení osobě, které je určen, dříve nebo alespoň současně s návrhem.*“ Tento odstavec stanoví, že oferent je návrhem vázán, jakmile jeho nabídka dojde adresátovi (akceptantovi). Do té doby může oferent návrh zrušit i v případě, že je návrh označen jako neodvolatelný. To platí za podmínky, že projev o zrušení (revokace) návrhu dojde adresátovi nejpozději současně s návrhem.

Ustanovení §43a odst. 3 a odst. 4 upravují možnosti odvolání návrhu. Dle odst. 3 stanoví : „*dokud nebyla smlouva uzavřena, může být návrh odvolán, jestliže odvolání dojde osobě, které je určeno dříve, než tato osoba odeslala přijetí návrhu.*“ Odstavec 4 konkretizuje případy, kdy návrh nemůže být odvolán.³⁵ Pokud se tedy nejedná o neodvolatelnou nabídku, může být návrh odvolán, jestliže odvolání dojde adresátovi dříve, než adresát učinil akceptaci návrhu. Z těchto ustanovení vyplývá, že neodvolatelná nabídka nemůže být odvolána. Vedle zrušení a odvolání návrhu oferentem může dojít i k zániku návrhu. Z časového hlediska není nabídka nekonečná, její závaznost zaniká uplynutím doby (i když je návrh neodvolatelný), která byl stanovena k jejímu přijetí (lhůta závaznosti). Nebyla-li takováto lhůta stanovena, zaniká její závaznost uplynutím přiměřené doby (tj. s ohledem na povahu navrhované smlouvy, rychlosti prostředků či přenosů, které navrhovatel použil pro zaslání návrhu). Závaznost nabídky samozřejmě zaniká i odmítnutím oferty akceptantem (resp. dojitím projevem o odmítnutí návrhu navrhovateli), ke kterému může dojít i před uplynutím lhůty závaznosti. V případě ústního návrhu „*návrh zaniká, není-li přijat ihned, ledaže z jeho obsahu vyplývá něco jiného.*“³⁶ Ustanovení § 43b odst. 3 je

³⁵ „*Návrh nemůže být odvolán a) během lhůty, která je v něm stanovena pro přijetí, ledaže z jeho obsahu vyplývá právo jej odvolat i před uplynutím této lhůty nebo b) je-li v něm vyjádřena neodvolatelnost.*“

³⁶ § 43b odst. 2 ObčZ.

speciálním ustanovením, které upravuje počátky běhu lhůt pro přijetí návrhu učiněného telegraficky, dopisem, telefonem, dálnopisem, popř. jinými prostředky, které umožňují okamžité sdělení (tedy např. i internetem).³⁷

Ustanovení § 43c odst. 2 stanoví, že „*přijetí lze odvolat, jestliže odvolání dojde navrhovateli nejpozději současně s přijetím.*“ Okamžikem dojití přijetí nabídky navrhovateli dochází k uzavření smlouvy, po tomto okamžiku už není možné přijetí nabídky odvolat.

E. Uzavření smlouvy

V této otázce vychází české právo z teorie příjemce.³⁸ Dle §44 ObčZ je smlouva uzavřena v okamžiku, „*kdy přijetí návrhu na uzavření smlouvy nabývá účinnosti*“.

Tímto okamžikem je tedy účinnost přijetí návrhu dle § 43c odst. 2 ObčZ :

„*Včasné přijetí návrhu nabývá účinnosti okamžikem, kdy vyjádření souhlasu s obsahem návrhu dojde navrhovateli.*“ Tímto je završen proces oferty a akceptace, v okamžiku, kdy se sejdou, dochází ke konsensu a tedy uzavření smlouvy. Podle uvedené teorie není vyžadováno, aby příjemce přijetí návrhu tento návrh také přímo četl. Opět postačí, že se zpráva o přijetí dostane do sféry jím ovládané (např. do elektronické poštovní schránky). Akceptant (oblát) může zůstat nečinný – tj. nemusí návrh odmítnout. Jeho mlčení nebo nečinnost nelze považovat za přijetí návrhu – v občanském právu (a vůbec v právu jako celku)

³⁷ „*Lhůta pro přijetí návrhu určená navrhovatelem v telegramu počíná běžet od okamžiku, kdy je telegram podán k odeslání, a lhůta určená v dopisu, od data v něm uvedeného, a není-li v něm datum uvedeno, od data uvedeného na obálce. Lhůta pro přijetí návrhu určená navrhovatelem telefonicky, dálnopisně nebo jinými prostředky umožňujícími okamžité sdělení začíná běžet od okamžiku, kdy návrh dojde osobě, které je určen.*“

³⁸ V některých zemích platí opačná teorie, tzn. že smlouva vzniká okamžikem odeslání přijetí návrhu (tzv. postal rule v Anglii). Chissick M. ve své knize Electronic Commerce definuje pravidlo postal rule jako: „*smlouva je uzavřena v okamžiku, kdy je akceptační dopis odeslán, dokonce i když nikdy nedojde do cílové destinace.*“ Chissick dále uvádí i druhé pravidlo, tzv. receipt rule (pravidlo přijetí), které definuje: „*jestliže obě strany pokračují během akceptace v komunikaci, notifikační břemeno spočívá na akceptantovi, který musí bezprostředně smlouvu přijmout.*“

neplatí zásada : „*Kdo mlčí, souhlasí*“.³⁹ V ustanovení se dále hovoří o souhlasu s obsahem návrhu smlouvy. Ve smyslu tohoto ustanovení musí oblát (akceptant) přijmout celý návrh, tzn. souhlasit s celým obsahem návrhu smlouvy. Nestačí, bude-li souhlasit jen s podstatnými náležitostmi smlouvy. Přijetí nabídky s výhradami, dodatky či jinými změnami nebo omezeními, anebo její částečné přijetí/nepřijetí není akceptací nabídky – smlouva nevznikne. I byť částečné odmítnutí nabídky se považuje za nový návrh na uzavření smlouvy, který podává dosavadní akceptant původnímu navrhovateli (§ 44 odst. 2 ObčZ⁴⁰). Ke vzniku smlouvy je třeba, aby se její účastníci dohodli alespoň o jejích podstatných náležitostech (essentialia negotii). Obsahuje-li však nabídka i jiné než podstatné náležitosti, je třeba ke vzniku smlouvy, aby adresát nabídky vyslovil bezpodmínečný souhlas i s těmito náležitostmi.

*„Je-li návrh určen dvěma nebo více osobám, a z jeho obsahu vyplývá, že úmyslem navrhovatele je, aby všechny osoby, kterým je návrh určen, se staly stranou smlouvy, je smlouva uzavřena, jestliže všechny tyto osoby návrh přijmou.“*⁴¹ Toto ustanovení deklaruje, že všichni účastníci, kterým je návrh určen, musí s obsahem návrhu smlouvy souhlasit, přijmout jej, jinak k uzavření smlouvy nedojde.

V souvislosti s růstem počtu uzavřených elektronických smluv je možné předpovídat, že tato praxe bude již brzy představovat novou obchodní zvyklost ve smyslu § 1 odst. 2 ObchZ. Nejšíře využívaným reprezentantem elektronických smluv jsou tzv. click-through smlouvy. Lze je definovat jako smlouvy, které jsou uzavírány „kliknutím“ – stisknutím virtuálního tlačítka, ovládacího prvku zobrazeného na www stránce, na ikonu „souhlasím“.

³⁹ Občanský zákoník v § 35 stanoví, že projev vůle může být učiněn jednáním nebo opomenutím. Projev vůle učiněný mlčky ObčZ nezná, hovoří pouze o opomenutí, nikoli o nečinnosti (mlčení). Opomenutí bude tedy právně relevantní jako nečinnost nebo mlčení pouze tam, kde byla stanovena povinnost být činným. V občanském právu platí zásada, že ten, kdo mlčí, neznamená, že souhlasí.

⁴⁰ „*Přijetí návrhu, které obsahuje dodatky, výhrady, omezení nebo jiné změny, je odmítnutím návrhu a považuje se za nový návrh. Přijetím návrhu je však odpověď, jež vymezuje obsah navrhované smlouvy jinými slovy, jestliže z odpovědi nevyplývá změna obsahu navrhované smlouvy.*“

⁴¹ § 44 odst. 3 ObčZ

3. OBECNÉ NÁLEŽITOSTI PRÁVNÍCH ÚKONŮ

A. Obecně

Jak již bylo řečeno, smlouva je dvoustranným, resp. vícestranným právním úkonem. Úkony jsou právními skutečnostmi, jež spočívají v chování vědomém a volním. Právními úkony jsou ty úkony, jež objektivní právo schvaluje (aprobuje). „Právní úkon je projev vůle, směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovými projevy vůle spojují“ (§ 34 ObčZ). Účastníky zamýšlené právní následky jejich projevu vznikají pouze z projevů vůle, které můžeme označit za platné právní úkony. Platné právní úkony jsou úkony, které splňují všechny zákonem stanovené náležitosti: náležitosti osoby, vůle, projevu a předmětu právního úkonu.

Náležitost osoby vlastně vyjadřuje podmínku, dle které je předpokladem právního úkonu způsobilost toho, kdo úkon činí, k právním úkonům. Dle § 38 ObčZ doslova řečeno: *Neplatný je právní úkon, pokud ten, kdo jej učinil, nemá způsobilost k právním úkonům. Rovněž je neplatný právní úkon osoby jednající v duševní poruše, která ji činí k tomuto právnímu úkonu neschopnou.*“

Problematika způsobilosti k právním úkonům fyzických osob se dále řídí §8 až 10 ObčZ. Odstavec 1 a 2 § 8 ObčZ upravuje způsobilost fyzických osob k právním úkonům⁴², tj. způsobilost vlastními právními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti, resp. působit jiné právní následky. Způsobilost k právním úkonům vzniká postupně, a to podle stavu psychické vyspělosti fyzické osoby. V plném rozsahu vzniká zletilostí fyzické osoby⁴³. Dle §8 odst. 2 ObčZ se zletilosti nabývá dovršením osmnáctého roku věku, před dosažením tohoto věku se zletilosti nabývá jen uzavřením manželství. Takto nabytá zletilost se neztrácí ani zánikem manželství ani prohlášením manželství za neplatné. Z tohoto vyplývá, že

⁴² Dříve označována také jako svéprávnost.

⁴³ Na rozdíl od způsobilosti mít práva a povinnosti (tj. právní subjektivity), která vzniká narozením. Tato způsobilost je však přiznána i plodu v mateřském lůně, a to za předpokladu, že se dítě narodí živé. Způsobilost k právům a povinnostem trvá po celý život člověka a nemůže být nijak omezena.

uzavřením manželství se zletilosti nabývá jednou provždy.⁴⁴ Pro úplnou způsobilost k právním úkonům se vyžaduje na jedné straně „neporušenost vůle“ a na straně druhé dále určitý stupeň intelektuální vyspělosti. Jinak řečeno, je zapotřebí tzv. vyspělosti rozumové (rozpoznávací) a volní (ovládací, určovací). Schopnost rozpoznávací spočívá v tom, že daná osoba je schopná rozpoznat charakter vlastního jednání a jeho adekvátnost ve vztahu k zamýšlenému výsledku. Schopnost určovací spočívá v tom, že daná osoba je schopná dle tohoto poznání své chování určit (ovládnou jej svou vůlí). Způsobilost k právním úkonům může být (na rozdíl od právní subjektivity člověka) omezena či dokonce jí může být fyzická osoba zcela zbavena. Jak již bylo výše zmíněno, neplatný je právní úkon, pokud osoba, která jej učinila, nemá způsobilost k právním úkonům. Nezletilci tedy v některých případech nebudou mít způsobilost k právním úkonům buď vůbec (např. novorozenec), nebo v některých případech budou způsobilí pouze omezeně. V takovém případě je na zletilé osobě, která uzavírá s nezletilcem právní úkon, aby rozpoznala, jaká je psychická vyspělost nezletilce.⁴⁵ Zletilá osoba může zpravidla usuzovat pouze z odhadu věku konkrétního nezletilého, aniž by bylo možné blíže zkoumat jeho skutečnou psychickou vyspělost. Omezení způsobilosti je určeno k ochraně nejen nezletilce, ale i osoby s ním kontrahující, proto bude nutné přihlídnout i k její dobré víře. Důsledkem nedostatku způsobilosti jednající osoby je absolutní neplatnost takového právního úkonu.⁴⁶

Každá právnická osoba nabývá způsobilosti k právním úkonům, stejně jako způsobilosti k právům a povinnostem, okamžikem svého vzniku⁴⁷. V jednom okamžiku nabývá způsobilost být subjektem práva a schopnosti vlastními právními úkony nabývat práv a povinností (§ 19a ObčZ).

⁴⁴ Naproti tomu dřívější nabytí zletilosti dle práva občanského před skutečným dovršením 18 let je z hlediska trestního práva hmotného irelevantní.

⁴⁵ Vrchní soud Praha 7 Cdo 143/93 : „Jestliže nezletilý věřitel nebyl ve smyslu § 9 ObčZ způsobilý k právnímu úkonu spočívajícímu v přijetí plnění a za nezletilého přijal plnění od dlužníka ten, kdo nebyl oprávněn nezletilého při tomto právním úkonu zastoupit, nedošlo ke splnění dluhu.“

⁴⁶ Krajský soud Brno 16 Co 98/96 : „K absolutní neplatnosti smlouvy soud přihlíží *ex offio* (§ 37 a násl. ObčZ), zvláště pak v situaci, kdy je na podkladě takové smlouvy přiznáváno právo, popř. právo odmítáno. Účastník v takovém případě nemusí tvrdit a namítat neplatnost takového úkonu a soud je povinen zkoumat všechny důvody absolutní neplatnosti.“

⁴⁷ Tedy ode dne účinnosti zápisu do příslušného registru (např. obchodní rejstřík).

Internet je velmi specifické médium, a to zejména v tom směru, že ačkoli je nabídka na internetu uveřejněná přístupna celosvětově, mnohdy není adresována takto neomezeně, ale má za cíl být určitým způsobem ohraničena. Obchodníci nabízející na internetu zboží a služby je nechtějí prodávat každému, komu je Internet přístupný. Uvalená obchodní embarga mohou zablokovat obchod vůči určitým zemím (např. Irák, Kuba, Afghánistán); národní zákony mohou zakazovat prodej určitého zboží (např. tabák, alkohol) nezletilým a mladistvým; dále se to týká také vývozních, resp. dovozních restrikcí. Z toho vyplývá otázka, jak se může obchodník prodávající na internetu dozvědět, resp. si ověřit, že kupující je k takovému obchodu oprávněn. Např. v případě kupujícího se může jednat o děti nakupující zboží bez povolení nebo platebních prostředků. Určitým východiskem může být další technický rozvoj (zejména v oblasti elektronického podpisu), který zabezpečí efektivní řešení. Do té doby je třeba využít nepřímých metod pro ověření identity a blokování webového přístupu z určitých právních oblastí.⁴⁸ „*Za relevantní ohraničení může platit v každém případě i jazykové znění webové stránky.*“⁴⁹ Obchodník by měl zároveň odmítnout ty poptávky, kde by uzavření obchodní transakce znamenalo porušení právních předpisů. Jedním ze způsobů, jak lze tedy ohraničit okruh spolukontrahentů, je ji užití určité řeči na webové stránce, což ovšem neplatí pro jazyky světové. „*Vedle jazyka mohou dále pomoci na domovské stránce zvolené platební prostředky...např. přípuštění pouze kont německých bankovních institutů může znamenat ohraničení pouze pro německý trh.*“⁵⁰ Nedostatky tohoto aspektu spočívají v tom, že na Internetu dochází k platbám zejména prostřednictvím kreditních karet. Tato platební metoda je mezinárodně rozšířená.

⁴⁸ Chissick, M., *Electronic commerce: Law and Practice*, Third edition, London, Sečet & Maxwell, 2002, s. 73

⁴⁹ Hoeren, T., *Cybermanners und Wettbewerbsrecht – Einige Überlegungen zum Lauterkeitsrecht im Internet*, *Wettbewerb in Recht und Praxi*, č. 11/97, s. 998.

⁵⁰ Hoeren, T., *Cybermanners und Wettbewerbsrecht – Einige Überlegungen zum Lauterkeitsrecht im Internet*, *Wettbewerb in Recht und Praxi*, č. 11/97, s. 998.

Náležitosti vůle⁵¹ zahrnují především 4 složky : její svobodu a vážnost, dále absenci omylu a tísně. Co se týká svobody vůle, je požadována úplná svoboda od jejího vytvoření až po její projev. Je tedy zapotřebí neexistence působení vnějších rušivých vlivů, které by jednajícího člověka mohly zbavit jeho volnosti rozhodnutí, popř. jej v tom nepřiměřeně omezují. Nedostatkem svobody by dle této definice bylo jednak fyzické donucení (vis absoluta) a jednak bezprávná výhrůžka (vis compulsiva, psychické donucení), což by mělo za následek absolutní neplatnost právního úkonu.⁵²

O vadnou vůli se dále jedná, jestliže k jejímu projevu došlo v důsledku omylu. Blíže § 49a ObčZ : *„Právní úkon je neplatný, jestliže jej jednající osoba učinila v omylu, vycházejícím ze skutečnosti, jež je pro uskutečnění rozhodující, a osoba, které byl právní úkon určen, tento omyl vyvolala nebo o něm musela vědět. Právní úkon je rovněž neplatný, jestliže omyl byl touto osobou vyvolán úmyslně. Omyl v pohnutce právní úkon neplatným nečiní.“* V těchto souvislostech musí jít o omyl podstatný. Následkem je relativní neplatnost právního úkonu dle § 40a ObčZ. To neplatí v případě, kdy druhá strana omyl vyvolala úmyslně, to by mělo za následek neplatnost právního úkonu bez dalších podmínek.

Uzavření smlouvy v tísní za nápadně nevýhodných podmínek (tj. zjevný nepoměr vzájemného plnění) představuje jednu z možností odstoupení od smlouvy (§ 49 ObčZ). Obě složky musí být naplněny kumulativně.

Náležitosti projevu jsou upraveny v § 37 odst. 1 ObčZ . *„Právní úkon musí být učiněn svobodně, vážně, určitě a srozumitelně.* Možné vady, které jsou v tomto paragrafu popsány, způsobují neplatnost právního úkonu. V případě neurčitosti,

⁵¹ Vůle sama osobě představuje vnitřní psychický vztah jednajícího člověka k zamýšlenému následku. Na existenci vůle se usuzuje při jejím projevu zejména z objektivních skutečností (tzn. okolností, za kterých byl její projev učiněn). Vůle musí být dle definice § 34 ObčZ projevena navenek.

⁵² Pro absolutní neplatnost právního úkonu by se v případě bezprávné výhrůžky muselo jednat o výhrůžku takového druhu a takové intenzity, aby dle okolností a povahy daného případu mohlo být objektivně usuzováno na důvodnou bázeň toho, vůči komu výhrůžka směřovala.

popř. nesrozumitelnosti je to ovšem za podmínky, že projev není možné vyložit dle stanovených interpretačních pravidel⁵³. Teorie občanského práva rozlišuje neplatnost absolutní a relativní. Absolutní neplatnost působí přímo ze zákona, právní následky za těchto okolností nenastanou od samého počátku. K absolutní neplatnosti se přihlíží k ní z úřední povinnosti a nemůže být zhojena ani dodatečným schválením. Kdežto relativní neplatnost nastává až prohlášením takového úkonu za neplatný soudem na základě návrhu toho, kdo má na věci právní zájem. Do té doby se právní úkon považuje za platný a působí právní následky.

Mezi **náležitosti předmětu** právního úkonu náleží jeho možnost a jeho dovolenost (§ 37 odst. 2 a § 39 ObčZ.⁵⁴ Možností se rozumí možnost plnění, nemožné plnění má za následek neplatnost právního úkonu. Nemožnost nastává však i v případě, kdy splnění je mimořádně obtížné a v důsledku toho nelze spravedlivě požadovat jeho splnění. Musí se jednat o nemožnost počáteční (následná nemožnost by nepůsobila neplatnost právního úkonu, ale zánik práv a povinností ze závazkového právního vztahu dle § 575 ObčZ). Nedovolenost právního úkonu představuje rozpor se zákonem (tj. např. plnění je zakázáno), dále jestliže úkon zákon obchází (neodporuje výslovnému zákazu zákona, ale svými důsledky směřuje k výsledku, který zákonu odporuje) nebo je v rozporu s dobrými mravy (tj. nepřičí se zákonu a ani zákon neobchází, ale z hlediska mravních zásad, na kterých společnost spočívá, je nežádoucí).

⁵³ Např. dle § 35 odst. 2 ObčZ je třeba právní úkony vyjádřené slovy vykládat nejenom podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem. Interpretační pravidla obchodního zákoníku jsou obsažena v §266.

⁵⁴ § 37 odst. 2 ObčZ : „Právní úkon, jehož předmětem je plnění nemožné, je neplatný.“ § 39 ObčZ : „Neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům.“

B. Způsobnost dle

ZMPS

Jak bylo již výše řečeno, mezinárodní prvek je v konkrétním soukromoprávním vztahu dán, jestliže je účastníkem právního vztahu cizí státní příslušník nebo zahraniční právnická osoba, popř. cizí stát, dále jestliže předmětem právního vztahu je movitá nebo nemovitá věc v zahraničí, dále jestliže ke vzniku, změně nebo zániku právního vztahu došlo v zahraničí, popř. to, že účastník daného právního vztahu má bydliště v cizině. Každý jedinec, kterému určitý právní řád přiznává způsobnost k právům, popř. k právním úkonům, je subjektem práva. Za subjekty soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem tak můžeme označit osoby fyzické, právnické a stát. Jednotlivé státy upravují postavení subjektů ve svých právních řádech odlišně. Nyní jde o to, který právní řád se bude vztahovat na určení způsobnosti k právům a k právním úkonům v případech právních úkonů s mezinárodním prvkem. K vyhledání takového právního řádu (resp. osobního statutu subjektu) poslouží zejména kolizní normy, které určí rozhodné právo, jímž se bude postavení subjektů řídit.

Zvláštní kolizní normou je i § 3 odst. 1 ZMPS, dle kterého se způsobnost **fyzické osoby** k právům a k právním úkonům řídí (nestanoví-li tento zákon něco jiného) právním řádem státu, jehož je tato fyzická osoba příslušníkem. Za hraničního určovatele je zde stanovena státní příslušnost osoby⁵⁵. Odchylná právní úprava je stanovena v § 3 odst. 2 ZMPS, která stanoví: „*činí-li právní úkon v České republice cizinec, stačí, není-li dále uvedeno něco jiného, je-li k úkonu způsobilý podle práva českého.*“ Tento odstavec představuje podpůrnou kolizní normu ke kolizní normě stanovené v odstavci 1. Při posuzování způsobnosti k právním úkonům u cizince se tedy nejprve užije práva určeného dle jeho státní příslušnosti a teprve na druhém místě se podpůrně užije práva českého. Výjimky z tohoto

⁵⁵ Rovněž smlouvy o právní pomoci s některými státy užívají za hraničního určovatele v případě způsobnosti k právním úkonům státní příslušnost.

pravidla jsou dány zvláštními kolizními normami (např. v případě způsobilosti zavazovat se směnkou a šekem, nebo v § 18 odst. 1 ZMPS o pořízení závěti).

V případě **právnických osob** vzniká způsobilost k právním úkonům ve stejném okamžiku jako způsobilost k právům. Zároveň také dochází k jejich změnám, popř. zániku. Pro to, aby bylo možné určit, zda určitý útvar je či není právníckou osobou, rozhoduje opět jeho osobní statut. Osobní statut právnícké osoby rozhoduje o tom, zda je určitý útvar právníckou osobou a určí se pomocí státní příslušnosti. V této souvislosti existují dvě teorie, jak tento osobní statut určit. První teorie se řídí právem státu, dle kterého byla daná právnícká osoba založena (teorie *inkorporační*). Tuto teorii uvádí i § 22 ObchZ.⁵⁶ Druhá teorie využívá jako kritérium sídlo, tj. stát, na jehož území je registrováno úřední sídlo právnícké osoby, je základem pro určení příslušnosti právnícké osoby (teorie *sídla*). Za sídlo se zde pokládá sídlo hlavní správy společnosti nebo vedení společnosti, tj. sídlo skutečné, kde obvykle dochází k zasedání hlavních orgánů právnícké osoby. Také české právo v § 19c odst. 2 ObčZ vyžaduje, aby se jednalo o sídlo skutečné.⁵⁷ Toto sídlo může být konec konců i v jiném státě než je stát, dle jehož práva byla právnícká osoba založena, tedy stát, ve kterém má tato právnícká osoba statutární sídlo. Tyto dvě teorie byly potvrzeny dlouholetou praxí a řadou mezinárodních instrumentů.⁵⁸ Někdy se ovšem můžeme setkat ještě s jednou teorií, která spočívá na principu *kontroly*.⁵⁹ Tuto teorii ovšem Mezinárodní soudní dvůr odmítl (viz pozn. č.51). Osobní statut právnícké osoby se ale může řídit jiným právem než její příslušnost. Teorie inkorporační i teorie sídla umožňují zakládání právnických osob dle práva určitého státu, nebo se sídlem v určitém státě, a to tak, aby právo, které bude takto určeno, bylo jejich osobním statutem a aby byly pokládány za tuzemské právnícké osoby v daném státě. Na jejich založení a činnosti se mohou

⁵⁶ „Právní způsobilost, kterou má jiná než fyzická zahraniční osoba podle právního řádu, podle něhož byla založena, má rovněž v oblasti českého právního řádu.“

⁵⁷ „Sídlo musí být určeno adresou, kde právnícká osoba sídlí skutečně, tedy místem, kde je umístěna její správa a kde se veřejnost může s právníckou osobou stýkat.“

⁵⁸ Viz také Mezinárodní soudní dvůr ve věci Barcelona Traction, rozsudek z r. 1970.

⁵⁹ Příslušnost právnícké osoby se určí dle příslušnosti osob, které jsou jejími členy, resp. zakladateli, apod. Tato teorie je vázána na určitý procentní podíl těchto osob v minimální výši 50%, ale i více.

podílet i cizinci (investování do podnikání v jiných státech). Účast cizinců na zakládání a činnosti české právnické osoby upravuje § 24 ObchZ. Tyto otázky dále upravují mezinárodní smlouvy o podpoře a ochraně investic. Účast cizích subjektů na právnické osobě dává této osobě mezinárodní povahu.

V českém právním řádu je sídlo kritériem pro rozlišení české a zahraniční právnické osoby. V § 21 odst. 2 ObchZ se nachází definice zahraniční osoby, kterou se rozumí: „fyzická osoba s bydlištěm nebo právnická osoba se sídlem mimo území České republiky.“ Při určování osobního statutu právnické osoby dle českého práva se vychází ze zásady inkorporační dle § 22 ObchZ (aplikace tohoto paragrafu přichází v úvahu v případě, kdy právnická osoba má své sídlo na území České republiky, avšak byla založena dle práva cizího). Z § 21 odst. 2 a § 22 ObchZ vyplývá další zásada: je-li zahraniční útvar právnickou osobou dle svého osobního statutu, bez dalšího se uznává za právnickou osobu i v oblasti českého práva. V jiných státech se obvykle postupuje obdobně. Způsobilost k právním úkonům právnických osob nemůže být v průběhu jejich existence omezena (§ 19a a § 20 ObčZ). § 3 odst. 1 ZMPS se aplikuje i na právnické osoby.⁶⁰

Stát je osobou, která může také vystupovat v soukromoprávních vztazích s mezinárodním prvkem, může se účastnit i právních vztahů v mezinárodním obchodě. Dle výkladu Nejvyššího soudu mohou smlouvu, právní úkon směřující ke vzniku právního vztahu s mezinárodním prvkem, uzavřít i dva státy. Stát v těchto vztazích nebude vystupovat jako suverén (s absolutní imunitou), ale jeho postavení bude založeno na základě zásady rovnosti (tzv. funkční imunita státu). Dosavadní znění § 47 odst. 1 ZMPS je postaveno na absolutní imunitě státu. § 47 odst. 3 ZMPS přisuzuje pravomoc českých soudů pouze v některých případech. Při úpravě vlnění z pravomoci českých soudů by se v ZMPS napříště mělo vycházet z teorie o funkční imunitě státu, jak tomu napovídá moderní vývoj v mezinárodním právu.⁶¹

⁶⁰ Nejvyšší soud, R 40/92 z roku 1992: „rejstříkový soud měl zkoumat, zda... zahraniční zakladatel měl způsobilost ve smyslu § 3 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb. být zakladatelem čs. Akciové společnosti...“

⁶¹ Kučera Z., K rekonstrukci mezinárodního práva soukromého, AUC Iuridica, 1-2/2003

4. SPOTŘEBITELSKÉ SMLOUVY A EC

A. Obecně

Dříve nebývalo zvykem uzavírat jakékoli kontrakty bez současné fyzické přítomnosti smluvních stran, ačkoli po právní stránce to možné bylo.⁶² Vzhledem k současnému nevídanému rozkvětu informačních technologií dochází ke stále častějšímu uzavírání smluv na dálku, které představují rychlejší a méně nákladný způsob kontraktace. Spotřebitelské e-smlouvy (B2C) jsou v dnešní době nejrozšířenějšími kontrakty, které jsou v prostředí internetu uzavírány. Jedná se o smlouvy soukromoprávní, proto by v této oblasti měla platit zásada rovnosti. Ve skutečnosti se ovšem jedná často o vztahy nerovné, v neprospěch spotřebitele. Na jeho ochranu je potřeba státní ingerence, zejm. s ohledem existenci nadnárodních obchodních firem. Vzhledem k nadnárodní povaze e-obchodu bude k zajištění ochrany spotřebitelů dále zapotřebí i norem práva mezinárodního.⁶³

Vznik elektronického obchodu v polovině 90. let zastihl legislativce absolutně nepřipravené na důsledky této změny. Prostředí internetu představovalo pro podnikatele na první pohled neregulovanou oblast. Pro spotřebitele přineslo internetové obchodování hned několik výhod: výhodu možnosti komfortního nákupu takřka „od domácího stolu“ a často za výhodnější cenu, možnosti bohatšího výběru zboží z virtuálních obchodů z celého světa. Na první pohled by se mohlo zdát, že využívání těchto služeb by mělo být bezproblémové, ve skutečnosti však spotřebitelé stojí tváří v tvář mnoha úskalím. Zřejmě největší nebezpečí spočívá v možnosti zneužití osobních údajů spotřebitele⁶⁴. Dále by bylo možné uvést i agresivní obchodní metody, včetně tzv. spammingu⁶⁵.

⁶² Např. § 861 a násl. Obecného zákoníku občanského ze dne 1. června 1811.

⁶³ K posílení ochrany spotřebitelů slouží mj. webová stránka, kam mohou spotřebitelé z celého světa adresovat své stížnosti (<http://www.econsumer.gov>)

⁶⁴ Např. čísla platebních karet, bankovních účtů, frekvence návštěvnosti určitých webových stránek (z tzv. cookies, čímž rozumíme malé množství textových dat, které www server zasílá na základě požadavku klienta).

⁶⁵ Zaslání nevyžádaných e-mailových zpráv reklamního charakteru.

Právní úpravu spotřebitelských smluv v českém právním řádu nacházíme zejména v § 52 a násl. ObčZ. Tato úprava představuje snahu o promítnutí většiny souvisejících směrnic Evropských společenství do českého právního řádu⁶⁶, zejména se jedná o komplexní směrnici č. 97/7/ES ze dne 20. května 1997 o ochraně spotřebitele z hlediska smluv sjednaných na dálku (Směrnice o distančních smlouvách). V oblasti spotřebitelských smluv byla přijata i směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2002/65/ES o distančním prodeji finančních služeb spotřebitelům a o změně směrnic č. 90/619/EHS, 97/7/ES a 98/27/ES.⁶⁷ Spotřebitelské smlouvy mohou být však uzavírány nejen podle občanského zákoníku, ale taktéž podle zákoníku obchodního, dle § 262. V této souvislosti je třeba poznamenat, že spotřebitelská smlouva uzavřená dle tohoto paragrafu, která bude směřovat ke zhoršení právního postavení účastníka smlouvy, který není podnikatelem, bude neplatná dle § 262 odst. 2 ObchZ. Použití obchodního zákoníku při uzavírání spotřebitelských smluv není protiprávní, naopak s ohledem na § 276 ObchZ (veřejný návrh na uzavření smlouvy) bude v některých případech žádoucí.

Spotřebitelské smlouvy definuje § 52 ObčZ jako smlouvy kupní, smlouvy o dílo, případně jiné smlouvy, pokud smluvními stranami jsou na jedné straně spotřebitel a na druhé straně dodavatel. Možnost použití ustanovení o smlouvách spotřebitelských k typovým smlouvám dle § 588 a násl. a § 631 a násl. ObčZ je výslovně stanovena ze zákona.⁶⁸ Spotřebitel je v ObčZ definován jako osoba, která při uzavírání a plnění smlouvy nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti⁶⁹, a dodavatel naopak jako osoba, která při uzavírání a

⁶⁶ První směrnice na ochranu spotřebitele je ze dne 7. srpna 1985 (odpovědnost za vadu výrobku), dále např. směrnice o podomním obchodu, směrnice o smlouvách uzavřených mimo prostory obvyklé podnikání, následovaly další směrnice (např. o spotřebitelském úvěru, o komplexních zájezdech, smlouvách uzavíraných na dálku, o elektronickém obchodě)

⁶⁷ Promítnutí této směrnice do našeho právního řádu představuje § 54a a násl. ObčZ.

⁶⁸ Výjimku bude představovat např. kupní smlouva na nemovitost nebo smlouva o dílo na stavbu nemovitosti s ohledem na § 54 písm. d) ObčZ.

⁶⁹ Přesněji je to fyzická nebo právnická osoba, která nakupuje výrobky nebo užívá služby za jiným účelem než pro podnikání s těmito výrobky či službami (§ 2 odst. 1 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele). Jedná se tedy o konečného adresáta výrobku či služeb, a to za účelem osobní spotřeby.

plnění smlouvy jedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti⁷⁰. Občanský zákoník tedy nevyužil možnosti odkazu na zákon o ochraně spotřebitele (č. 634/1992 Sb.) a spotřebitele definoval pomocí inverze pojmu dodavatel. Obdobně nebyla ze zákona o ochraně spotřebitele do občanského zákoníku převzata ani definice pojmu dodavatel.⁷¹

Pro uzavření smlouvy mohou být použity **prostředky komunikace na dálku**, které umožňují uzavřít smlouvu bez současné fyzické přítomnosti smluvních stran. Nicméně je nutné dodat, že ústředním kritériem pro nákup a prodej na dálku není použití určité technologie, avšak okolnost, že spotřebitel a dodavatel se fyzicky nesetkají. Spotřebitel tedy nemůže před uzavřením smlouvy kupované zboží prohlédnout a zkontrolovat.⁷² Mezi prostředky komunikace na dálku vypočítává § 53 odst. 1 ObčZ neadresovaný tisk, adresovaný tisk, typový dopis, telefon s lidskou obsluhou i bez lidské obsluhy (tj. automatický volací přístroj), dále mj. i elektronickou poštu a veřejnou telekomunikační síť, například internet. § 53 ObčZ tedy výslovně dovoluje pro uzavření spotřebitelských smluv i prostředí internetu. V původním znění bylo v tomto paragrafu i negativní vymezení těchto prostředků, kdy mezi ně nebyl zahrnut písemný styk. Vynětí písemného styku bylo nelogické, neboť např. typový dopis je stále pokládán za jeden z prostředků komunikace na dálku. Oproti původní úpravě není již omezeno, aby prostředky umožňující komunikaci na dálku provozoval podnikatel, k jehož předmětu činnosti náleží poskytování jednoho nebo více prostředků komunikace na dálku. Znamená to, že za současného právního stavu může být tato komunikace prováděna i prostřednictvím nepodnikatelského subjektu, nebo subjektu podnikatelského, který nemá tuto činnost uvedenu v předmětu podnikání. Pro

⁷⁰ Tato definice odpovídá čl. 2 odst. 3 směrnice č.- 97/7/ES, která za dodavatele označuje každou fyzickou nebo právnickou osobu, která při uzavírání smluv ve smyslu této směrnice jedná v rámci své živnostenské nebo profesní činnosti. Použité znění překladu „*gewerbliche oder berufliche Tätigkeit*“, by umožňovala chápat „*živnostenskou nebo profesní činnost*“ jako dvě podmnožiny „*podnikatelské činnosti*“.

⁷¹ Dle § 2 odst. 1 písm. e) zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele je dodavatel definován jako podnikatel, který přímo nebo prostřednictvím jiných podnikatelů dodává prodávajícímu výrobky, tzn. že není v přímém vztahu ke spotřebiteli.

⁷² Marx, C., Nicht nur im Internet: harmonisierter Verbraucherschutz im Fernabsatz, Wettbewerb in Recht und Praxi 2000, s. 1229

úplnost je nutné dodat, že dle směrnice č. 97/7/ES, o distančních smlouvách, jsou „komunikačními prostředky na dálku jakékoli prostředky, které mohou být použity k uzavření smlouvy mezi dodavatelem a spotřebitelem bez jejich současné fyzické přítomnosti.“ Směrnice tedy neuvádí žádný výčet, resp. omezení, kterým by ohraničovala prostředky komunikace na dálku, krom toho, že mají být způsobilé k uzavření smlouvy bez současné fyzické přítomnosti smluvních stran.

V dalších odstavcích § 53 ObčZ jsou stanoveny konkrétní **práva a povinnosti** smluvních stran. Ustanovení § 53 odst. 2-9 a § 53a ObčZ se nevztahuje na smlouvy uvedené v § 54 ObčZ⁷³. To ovšem neznamená, že smlouvy stanovené v § 54 ObčZ se nedají uzavřít prostředky komunikace na dálku. Na tyto smlouvy dopadají jednak obecná ustanovení občanského zákoníku (např. o právních úkonech) a příslušná ustanovení závazkového práva (např. o kupní smlouvě) a jistě některá ustanovení o spotřebitelských smlouvách (§ 56 ObčZ). To vše lze říci s ohledem na zásadu legality (čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod : „Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“) a z ustanovení § 2 odst. 3 ObčZ („účastníci občanskoprávních vztahů si mohou vzájemná práva a povinnosti upravit dohodou odchylně od zákona, jestliže to zákon výslovně nezakazuje a jestliže z povahy ustanovení zákona nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit“). § 54 ObčZ není nepochybně zákazem ve smyslu, že by nebylo možno pro uzavření v něm uvedených smluv užít prostředky komunikace na dálku. Dle doslovného znění § 45 odst. 1 ObčZ působí projev vůle vůči nepřítomné osobě od okamžiku, kdy k ní dojde.⁷⁴ Dle směrnice o distančních smlouvách je to stanoveno jinak : „Tato směrnice se nevztahuje na smlouvy: a) o finančních službách, jejichž neúplný seznam je uveden v příloze II, b) uzavřené za použití prodejních automatů nebo automatizovaných prostorů pro obchodní účely, c) uzavřené s provozovateli

⁷³ a) smlouvy o finančních službách, b) smlouvy uzavírané prostřednictvím prodejních automatů nebo automatizovaných obchodních provozoven, a další.

⁷⁴ Pokud ovšem zákon požaduje písemný projev vůle, musí být zajištěno splnění požadavku stanoveného v § 40 odst. 3 a 4, což je možné i na dálku vzhledem k úpravě elektronického podpisu v § 40 ObčZ po novele provedené zákonem o elektronickém podpisu, zákon č. 22/2000 Sb.).

telekomunikací za použití veřejných placených telefonů, d) uzavřených za účelem výstavby a prodeje nemovitostí nebo týkajících se jiných práv k nemovitostem s výjimkou nájmu, e) uzavřené na veřejné dražbě.“ Směrnice se dále nevztahuje na smlouvy uvedené v článku 4, 5, 6 a článku 7 odst. 1. Z výše uvedeného vyplývá závěr, že směrnice nezakazuje, aby smlouvy výše uvedené nemohly být uzavírány na dálku. Směrnice pouze deklaruje, že se na tyto smlouvy nevztahuje (ať již z důvodu nemožnosti, resp. nevhodnosti).

Použití prostředků komunikace na dálku je omezené v tom smyslu, že prostředky komunikace na dálku umožňující individuální jednání mohou být použity je tehdy, jestliže spotřebitel jejich použití neodmítl (§53 odst.2 ObčZ). Toto ustanovení míří na ochranu spotřebitelů v tom směru, že pro právně úspěšné použití těchto prostředků je presumován souhlas, resp. neodmítnutí ze strany spotřebitele. Na rozdíl od prvního odstavce tohoto paragrafu, kde není použit výraz „individuální jednání“, jedná se v tomto odstavci o ty prostředky, které jsou schopny přímo oslovit určitého spotřebitele (zejm. e-maily, sms a jiné datové zprávy). Pro některé prostředky komunikace na dálku je stanoveno další omezení, a to předchozí výslovný souhlas spotřebitele (např. v případě užití automatických telefonních systémů bez (lidské) obsluhy, faxové přístroje a automatické rozesílání elektronické pošty). V těchto případech bude dohodnutý způsob komunikace smluvních stran velmi důležitým předpokladem pro platnost kontraktu z hlediska formy sjednaného právního úkonu.

Stávající právní úprava stanoví v § 53 odst. 3 ObčZ, že při použití prostředků komunikace na dálku musí být obsahem návrhu informace nutné k uzavření smlouvy ve smyslu obecných náležitostí smlouvy upravených v části první ObčZ a podstatných náležitostí smlouvy stanovených v části osmé ObčZ. Tyto informace musí být poskytnuty určitým a srozumitelným způsobem s přihlédnutím k zásadám dobré víry a k ochraně osob, zejména nezletilých nebo spotřebitelů. V tomto ustanovení je zakotvena široká informační povinnost poskytnout spotřebiteli všechny nutné informace k uzavření smlouvy, důraz je kladen zejména na jasnost a srozumitelnost. Spotřebitel je totiž odkázán na to, co

mu bylo sděleno a nemůže požadovat (např. jako je tomu při osobním jednání) vysvětlující sdělení. Nesplnění informační povinnosti má za následek výrazné prodloužení lhůty pro odstoupení od smlouvy, a to ze 14 dnů na 3 měsíce od převzetí plnění. Byla-li totiž smlouva uzavřena prostřednictvím prostředků komunikace na dálku, má spotřebitel právo od smlouvy odstoupit, a to bez uvedení důvodu a bez jakékoli sankce do 14 dnů od převzetí plnění (§53 odst. 7 ObčZ). Jestliže jsou informace řádně předány v průběhu uvedené 3 měsíční lhůty, dochází k ukončení tříměsíční lhůty a počíná od té doby běžet lhůta čtrnáctidenní. Osmý odstavec § 53 ObčZ z pochopitelných důvodů omezuje právo odstoupit od smlouvy. Nelze např. odstoupit od smlouvy na dodávku novin, periodik a časopisů, nebo na dodávku zboží, které podléhá rychlé zkáze, opotřebování nebo zastarání. S podivem lze poukazovat na to, že v tomto výčtu nejsou uvedeny neperiodické publikace (př. knihy). Ve skutečnosti to totiž znamená, že některé e-shopy mohou do jisté míry hrát roli jakéhosi charitativního spolku, který bude zadarmo půjčovat knihy na 14 dní. Z § 56 odst. 1 ObčZ vyplývá, že „*spotřebitelské smlouvy nesmějí obsahovat ujednání, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran.*“ Toto ustanovení vylučuje použití např. nepřiměřených podmínek ve spotřebitelských smlouvách (příkladný výčet stanoví odst. 3⁷⁵). Výjimku dle odst. 2 představuje ujednání o předmětu plnění nebo o jeho ceně, na něž se ustanovení odstavce 1 nevztahuje. Nepřípustná smluvní ujednání dle § 56 odst. 1 a 3 se považují za platná, pokud se spotřebitel nedovolá jejich neplatnosti (§55 odst. 1 a § 40a ObčZ). Ovlivňuje-li však takové ujednání přímo i další ustanovení smlouvy, může se spotřebitel dovolat neplatnosti celé smlouvy (§55 odst.2 ObčZ). Při uzavírání spotřebitelských smluv je třeba mít na zřeteli znění § 55 odst. 1 (kogentní ustanovení), které stanoví, že „*smluvní ujednání spotřebitelských smluv se nemohou odchýlit od zákona v neprospěch spotřebitele, spotřebitel se zejména*

⁷⁵ Mezi nepřipustnými smluvními ujednáními dle § 56 odst. 3 ObčZ jsou jmenována např. ujednání, která vylučují nebo omezují odpovědnost dodavatele za jednání či opomenutí, kterým byla spotřebiteli způsobena smrt či újma na zdraví; ujednání vylučující nebo omezující práva spotřebitele při uplatnění odpovědnosti za vady či odpovědnost za škodu, a další. Výčet nepřipustných ujednání dle odst. 3 je demonstrativní.

nemůže vzdát práv, které mu zákon poskytuje, nebo jinak zhoršil své smluvní postavení,“ a dále znění § 55 odst. 3 upravuje princip „v pochybnostech ve prospěch spotřebitele“ : „*v pochybnostech o významu spotřebitelských smluv platí výklad pro spotřebitele příznivější.*“ Od zákonné úpravy ochrany spotřebitele se zásadně odchýlit nelze, resp. lze pouze ve prospěch spotřebitele. Tato ustanovení lze bezpochyby považovat za pokrok v oblasti ochrany spotřebitele, neboť zabraňují možnosti zneužití důvěry nebo neznalosti či nepozornosti spotřebitele.

B. Směrnice o distančních smlouvách

Ideálním stavem by byl stav, kdyby spotřebiteli byla poskytována stejná ochrana ve všech zemích. K naplnění této ideje přispívá i směrnice č. 97/7/ES ze dne 20. 5. 1997 o ochraně spotřebitele z hlediska smluv sjednaných na dálku (Směrnice o distančních smlouvách). Směrnice nabyla účinnosti dnem 4. 6. 1997. V České republice byla tato směrnice implementována do právního řádu zákonem č. 367/2000 Sb., kterým se mění občanský zákoník. Cílem směrnice bylo poskytnout spotřebitelům větší ochranu při uzavírání distančních kontraktů s dodavatelem regulací jejich výlučně nerovných vztahů. Na čistě závazkové vztahy podnikatelského charakteru (dle § 261 odst. 1 ObchZ) a na vztahy mezi spotřebiteli samotnými se směrnice nevztahuje. Do občanského zákoníku byly tak zavedeny pojmy dodavatel a spotřebitel. Zatímco jsou tyto pojmy v právu ES již zažitou tradicí, přijetí těchto označení do občanského zákoníku vyvolává do značné míry nemalé problémy. Občanský zákoník totiž na jiném místě, a to při úpravě kupní smlouvy v § 588, hovoří o stranách smlouvy jako o prodávajícím a kupujícím. Přesněji to vystihl ve svém materiálu Úřad pro státní informační službu : „*problém není jen v pouhé rozdílnosti užitých výrazů, ale v dramatickém rozdílu obsahu těchto výrazů.*“⁷⁶

⁷⁶ Doložit to lze na právním vztahu prodávající – kupující. Prodávající má povinnost věc ve sjednané kvalitě kupujícímu předat a kupujícího má povinnost věc převzít a zaplatit dohodnutou cenu. Implicitně dochází i k převodu vlastnického práva k dané věci. Pojem dodavatel však nelze zaměnit s pojmem prodávající, neboť nelze dovozovat, že dodavatel musí mít vždy vlastnické právo k jím dodávané věci (může jít např. jen o držbu, detenci). V této souvislosti lze usuzovat na

Směrnice upravuje přísnou informační povinnost dodavatele vůči spotřebiteli. Spotřebiteli je tak zajištěn poměrně vysoký stupeň právní ochrany. Minimální informace, které musejí být před uzavřením smlouvy s dostatečným předstihem spotřebiteli poskytnuty jsou implementovány do § 53 odst. 4 ObčZ. Co to znamená dostatečný předstih však nemůžeme vyčíst ani ze směrnice, ani z totožného znění občanského zákoníku. Směrnice i občanský zákoník vyžadují následnou - sekundární informační povinnost (informační povinnost po uzavření smlouvy). Povinnosti se ale v uvedených předpisech nepatrně odlišují, neboť česká úprava dle textu § 53 odst. 6 ObčZ je přísnější, neboť informace musí být poskytnuty nejpozději před plněním. Stěžejním ustanovením směrnice je úprava práva spotřebitele na odstoupení od smlouvy bez udání důvodu, a to ve lhůtě minimálně sedmi pracovních dní⁷⁷. V případě, že dodavatel nesplní své informační povinnosti, prodlužuje se tato lhůta na 3 měsíce. Náš občanský zákoník ovšem nerozlišuje výpovědní lhůtu v případě zboží a služeb, proto se lhůta počítá shodně ode dne převzetí plnění (což znamená výhodnější úpravu pro spotřebitele, než stanoví samotná směrnice). K prodloužení lhůty na 3 měsíce dochází dle českého ObčZ automaticky nesplněním nejen sekundární, nýbrž i primární povinnosti dodavatele. Česká právní úprava je v tomto ohledu pro spotřebitele opět výhodnější než právní úprava evropská.

Zvláštní úprava distančních smluv se nevztahuje na všechny smlouvy, které jsou uzavírány pomocí prostředků komunikace na dálku. Výhodnějšího postavení se spotřebitel nemůže dovolat ve smlouvách, kde toto postavení není ospravedlnitelné vzhledem k povaze předmětu smlouvy. Jedná se např. o smlouvy: o finančních službách, smlouvy uzavírané prostřednictvím prodejních automatů, smlouvy uzavírané prostřednictvím veřejných telefonů, a další. Tato ustanovení nalezneme i v § 54 ObčZ.

výkladovou nejednoznačnost. Kupující bude tvrdit, že má právo na ochranu dle ustanovení o spotřebiteli, zatímco prodávající se bude bránit, že je „jen“ prodávající a tedy se na něj ustanovení vztahující se na dodavatele nemohou aplikovat.

⁷⁷ Jak bylo již výše zmíněno, občanský zákoník upravuje v tomto případě lhůtu pro odstoupení v délce 14 dní. Vzorem byla nejspíše německá úprava, která uzákonila taktéž 14 denní lhůtu.

C. Směrnice o distančním prodeji finančních služeb a § 54a a násl. ObčZ

Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2002/65/ES, o distančním prodeji finančních služeb spotřebitelům, je založena na pravomoci ES v oblasti ochrany spotřebitele (jak vyplývá z článku č. 153 SES, ve spojení s článkem č. 95 SES). Ochrana spotřebitele nicméně nebyla jediným důvodem pro přijetí této směrnice. Směrnice se prioritně zaměřuje na uskutečnění projektu jednotného vnitřního trhu, k němuž neodmyslitelně náleží i úprava distančního prodeje finančních služeb. Není myslitelné, aby spotřebitel tratil na tom, že poskytovatel služby má své sídlo v jiném členském státě, ve kterém platí i jiné právní předpisy. Po uplynutí implementační lhůty již je tedy bezvýznamné, zda poskytovatel služby má svou pobočku v členském státě, kde má spotřebitel své bydliště, nebo ne.

Nejdůležitějším a zároveň nejrozsáhlejším ustanovením směrnice je ustanovení o informační povinnosti před uzavřením smlouvy (článek 3 až 5 směrnice). Jedná se zejména o informace o samotném poskytovateli služeb, o finančních službách, a jiné. Dalším důležitým ustanovením na ochranu spotřebitele představuje bezpochyby ustanovení o možnosti odstoupení od smlouvy bez udání důvodu. V právu ES je spotřebitel pojímán jako slabší strana kontraktu, proto je nutné poskytnout mu náležitou legislativní ochranu. Směrnice zároveň stanoví povinnost národním zákonodárcům, aby ve lhůtě do 2 let bylo zakázáno nevyžádané sdělení, které je v prostředí moderních komunikací zřejmě nejlevnějším prostředkem propagace produktů. Povinností národního zákonodárce je také zapracování sankcí za porušení povinností ve směrnici uložených.

Do českého práva byla ustanovení směrnice transponována ustanoveními o smlouvách o finančních službách uzavíraných na dálku, jak jsou upraveny v § 54

a násl. ObčZ. Smlouvami o finančních službách se pro účely smluv uzavíraných na dálku rozumí „*smlouvy týkající se bankovních, platebních, úvěrových nebo pojistných služeb, smlouvy týkající se penzijního připojištění, smlouvy týkající se poskytování investičních služeb nebo smlouvy týkající se obchodů na trhu s investičními nástroji.*“⁷⁸ § 54b ObčZ shodně se směrnicí definuje informace, které musí být spotřebiteli při jednání prostřednictvím některého z prostředků komunikace na dálku poskytnuty s dostatečným předstihem před uzavřením smlouvy o finančních službách, jež je uzavírána na dálku. Právo na odstoupení od smlouvy upravuje § 54c ObčZ. V určitých případech je ovšem nutné toto právo z pochopitelných důvodů vyloučit např. s ohledem na povahu finanční služby. Proto platí např., že spotřebitel nemá právo na odstoupení u finančních služeb, jejichž cena závisí na pohybech cen na finančních trzích, které dodavatel nemůže ovlivnit.⁷⁹ Důležité ustanovení představuje i § 54d odst. 1 ObčZ. Pokud totiž dodavatel poskytne spotřebiteli finanční službu bez jeho výslovné objednávky, nemá spotřebitel povinnost tuto službu zaplatit a neplynou mu z této skutečnosti ani žádné jiné povinnosti. Těmito ustanoveními, deklarovanými jak ve směrnici tak transponovanými do ObčZ, dokazuje evropský zákonodárce, že myslí vážně svoji cestu za jednotnou ochranou spotřebitele v rámci celé EU a tím i za vytvořením jednotného vnitřního trhu.

5. ELEKTRONICKÉ PENÍZE

Dle § 559 odst. 1 a 2 ObčZ zanikne dluh splněním, přičemž dluh musí být splněn řádně a včas, obdobně i § 324 odst. 1 a 2 ObchZ. Dluh, resp. závazek lze splnit tzv. přímým, resp. nepřímým placením. Pod placení přímé je možné zařadit ty způsoby placení, kdy věřitel obdrží platbu od dlužníka, popř. od osoby, která jedná jeho jménem (např. banka). Jedná se zejména o plnění v hotovosti nebo

⁷⁸ § 54 odst. 1 ObčZ. Tento paragraf dále stanoví, že „*v případě pochybností se má za to, že za smlouvu o finančních službách se pro účely smluv uzavíraných na dálku vždy považuje smlouva uzavíraná v rámci předmětu podnikatelské činnosti podle první věty, kde na straně dodavatele vystupuje banka, pobočka zahraniční banky, devizové místo, instituce elektronických peněz, stavební spořitelna, ...*“

⁷⁹ Např. služby vztahující se k devizovým hodnotám a investičním nástrojům.

vyplacení poštovní zásilky zaslané na dobírku. Jako nepřímé placení lze označit systémy, kde dlužník neplní svůj závazek vůči věřiteli přímo, nýbrž prostřednictvím jiného platebního prostředku (kreditní či debetní karty, elektronické peníze). Platby mohou probíhat různými způsoby, mezi nejčastější způsoby patří i platby prostřednictvím platebních karet. Tento způsob ovšem není nejbezpečnější.⁸⁰

V současné době jsou v České republice elektronické platební prostředky právně upraveny částečně zákonem č. 21/1992 Sb., zákon o bankách, zákonem č. 6/1993 Sb., zákon o České národní bance a zákonem č. 297/2006 Sb., zákon o platebním styku. Právní vztahy v existujících EPS (internetové platební systémy) se v oblasti internetového platebního styku dále řídí právem smluvním (potažmo tedy nacházejí právní základ v občanském a obchodním zákoníku). Na vznik elektronických peněz reagoval Evropský parlament v roce 2000, kdy přijal směrnici č. 2000/46/ES, o přístupu k činnosti institucí elektronických peněz. Směrnice si klade za cíl vytvořit právní rámec, který přispěje k tomu, aby elektronické peníze plně rozvinuly své potenciální výhody, a který zejména odstraní překážky technologických inovací. Směrnice popisuje elektronické peníze⁸¹ jako náhradu mincí a bankovek, které se ukládají na elektronickém médiu, jako jsou čipová karta nebo paměť počítače, a které jsou obecně určeny pro uskutečňování elektronických plateb v omezené výši. Elektronický peněžní prostředek je dle legální definice „platební prostředek, který uchovává peněžní hodnotu v elektronické podobě“ (§15 odst.2 ZoPS).

⁸⁰ V české legislativě totiž nejsou zatím upraveny zákonné záruky pro uživatele platebních karet, vše závisí na smlouvě mezi klientem a bankou. Naše finanční instituce ovšem nepoužívají takové záruky, jaké jsou upraveny v právním řádu USA, kde je občan chráněn tzv. Fair Credit Billing Act (součástí federálního zákona Truth in Lending Act). V této úpravě se stanoví, že Američan, který na svém měsíčním účtu objeví transakci platební kartou, která je buď chybná nebo podvodná, může odmítnout ji zaplatit a v krajním případě se zaplatí jakousi spoluúčast ve výši maximálně 50 dolarů. Podmínkou je, aby místo počáteční transakce bylo ve stejném státě jako je poštovní adresa předtím uvedená vydavatelem karty, nebo ve vzdálenosti 100 mil od takové adresy. Bylo by vhodné zakotvit také jisté právní záruky do našeho právního řádu.

⁸¹ Definice dle Evropské centrální banky, Bericht über elektronisches Geld, 1998: „hodnotová jednotka elektronicky uložená na médiu, kterou je možné obecně užívat k platbám jiným subjektům, které nejsou emitentem.“

6. ELEKTRONICKÝ PODPIS

V zájmu úspěšného a bezpečného obchodování je důležité ověření totožnosti obou smluvních stran, prodávajícího i kupujícího. Podstatou autentizace smluvních stran je, aby prodávající s dostatečnou jistotou věděl, kdo je kupujícím, resp. zda disponuje prostředky k úhradě, a na druhé straně, aby byl kupující informován o tom, kdo mu zboží skutečně prodává a zda zboží vůbec existuje. V anglickém právu je definice elektronického podpisu zakotvena v rozhodnutí *Goodman vs. J. Eban Ltd* již z roku 1954. V tomto rozhodnutí je mimo jiné stanoveno, že *„základním požadavkem podepisování je osobní připojení něčího jména nebo podpisu, ať již psaním pomocí pera nebo tužky nebo jiným způsobem, který zaručí autentifikaci dokumentu.“*⁸²

Dle § 40 odst. 3 ObčZ může být *„podpis nahrazen mechanickými prostředky v případech, kdy je to obvyklé. Je-li právní úkon učiněn elektronickými prostředky, může být podepsán elektronicky podle zvláštních předpisů.“* Jeden z prostředků autentizace představuje i elektronický podpis, který je u nás upraven ve vztahu k § 40 odst. 3 ObčZ zvláštním zákonem č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu („ZEP“) a dále nařízením vlády č. 495/2004 Sb., přijatým k provedení ZEP. Princip elektronického podpisu vychází z existence nějaké soukromé informace, kterou vlastní určitá podepisující osoba. Tato informace (číslo) představuje schopnost této osoby vytvořit elektronický podpis pod určitým dokumentem. Dle § 2 písm. a) ZEP se elektronickým podpisem rozumí *„údaje v elektronické podobě, které jsou připojené k datové zprávě nebo jsou s ní logicky spojené a které slouží jako metoda k jednoznačnému ověření identity podepsané osoby ve vztahu k datové zprávě“*. *„Elektronické podpisy jsou technické postupy, s jejichž pomocí lze zjistit, že podepsaná elektronická zpráva pochází od určité osoby a během přepravy dat k příjemci nebyla změněna.“*⁸³ V zákoně jsou dále popsány různé podoby elektronického podpisu. ZEP obsahuje řadu sporných

⁸² Chissick, M., Kelman A., *Electronic Commerce: Law and practice*, London, Sweet & Maxwell, 2002, s. 96

⁸³ Brenn Reinfeldt, S., *Digitale Signatur* (<http://www.vsb.cs.uni-frankfurt.de>)

2
ustanovení, navíc se v něm objevuje mnoho nedostatků, která mohou v budoucnu vytvářet překážky v rámci e-commerce i e-government. Řada ustanovení je neslučitelná s právem ES.

Úmyslem zákonodárců bylo zákonnou regulací elektronického podpisu nahradit podpisy vlastnoruční za podpisy elektronické. V řadě případů však elektronický podpis použít nelze, zejména tam, kde zákon jednoznačně předpokládá náležitost vlastnoručního podpisu, resp. notářsky nebo jinak úředně ověřeného podpisu. Vlastnoruční podpis představuje výsledek individuálního písemného projevu člověka, kdežto u zaručeného elektronického podpisu jde pouze o schopnost provést nějaký úkon, jež je vázána na dostupnosti prostředku pro jeho vytvoření. Elektronický podpis však nevyčerpává plně všechna očekávání. „Elektronický podpis představuje pouze indicii o tom, že prohlášení lze možná přiřadit určité osobě.“⁸⁴

Na evropské úrovni v oblasti elektronického podpisu byla přijata Směrnice č. 99/93/ES, která vychází z technologicky neutrální formulace a proto nehovoří o digitálním podpisu, ale o podpisu elektronickém. „Jako elektronický podpis bude nahlížen každý postup elektronické autentifikace.“⁸⁵ Dle pátého článku směrnice nesmí být elektronické podpisy diskriminovány v obchodním styku a musí být uznány soudy a úřady.

⁸⁴ Wanke, O., Verträge im Internet (<http://www.webjus.de>)

⁸⁵ Die elektronische Signatur, 1.1. 2006 (<http://www.internet4jurists.at>).

VI. MEZINÁRODNÍ UNIFIKACE A ZMPS

Mezinárodní obchodní vztahy (včetně elektronických) a řešení sporů z nich vzniklých jsou předmětem úpravy mezinárodního obchodu. Do těchto vztahů významným způsobem zasahují státy jako suverénní mocnosti prostřednictvím regulace ve formě mezinárodních smluv a vytvářením mezinárodních organizací. V rámci práva českého představuje unifikovanou úpravu jen mezinárodní kupní smlouva v rámci Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží. Účelem sjednocování hmotněprávních norem je snaha o odstranění právní nejistoty v daných oblastech. V oblasti Internetu a elektronického obchodování je mezinárodní unifikace více než potřebná, zejména s ohledem na nadnárodní povahu Internetu. V případě neexistence unifikované přímé úpravy je nutné aplikovat kolizní normy, které ovšem existují v písemné podobě jen v některých státech. V oblasti unifikace působí v současné době několik vládních i nevládních mezinárodních organizací, které působí univerzálně, popř. se specializují jen na určitá odvětví. Zejména se jedná o organizace UNCITRAL, UNIDROIT, EHK a OSN. Jejich úlohou je vytváření vnějšího rámce pro podporu a rozvoj mezinárodního obchodu. Činnost mezinárodních organizací ovlivňuje zároveň jednotlivé státy, které se zavázaly k provedení příslušných mezinárodních smluv a aktů těchto organizací formou vnitrostátních opatření. Tato pravidla jsou následně závazná pro vnitrostátní subjekty, tedy fyzické a právnické osoby, v soukromoprávním obchodním styku. Neexistuje-li mezinárodní smlouva upravující danou oblast, je nutné vycházet z práva vnitrostátního, v České republice ze zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním. Nicméně moderní právní řády ponechávají v oblasti závazkových vztahů široké pole působnosti autonomii stran. Praxe mezinárodního obchodu postupně vytvořila různé technicko-právní postupy, které smluvnímu jednání a interpretaci vůle stran napomáhají. Zde mám na mysli mezinárodní obchodní zvyklosti, vykládací pravidla, formulářové smlouvy, lex mercatoria a zásady mezinárodních obchodních smluv. Na úrovni ES je nedůležitějším právním základem ŘÚ.

1. ZMPS

ZMPS (zákon č. 97/1963 Sb.) je základním pramenem českého mezinárodního práva soukromého. Jeho účelem je „*stanovit, kterým právním řádem se řídí občanskoprávní, rodinné, pracovní a jiné podobné vztahy s mezinárodním prvkem, dále upravit právní postavení cizinců, jakož i stanovit postup českých justičních orgánů při úpravě těchto vztahů a rozhodování o nich a tím napomáhat mezinárodní spolupráci*“ (§1 ZMPS). Ustanovením důležitým pro elektronický obchod je zejména § 2 ZMPS, který stanoví, že „*ustanovení tohoto zákona se použije, jen pokud nestanoví něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána*“.⁸⁶ V případě právního vztahu s mezinárodním prvkem je dle tohoto ustanovení třeba nejprve posoudit, zda existuje smluvní úprava mezi ČR a státem, jehož se prvek týká, popř. zda na právní vztah nedopadá mnohostranná mezinárodní smlouva, kterou je ČR vázána.⁸⁷ Jestliže z účinné mezinárodní smlouvy bude vyplývat úprava odchylná od ZMPS, použití ustanovení zákona nepřichází v úvahu. Dále se elektronického obchodování týkají ustanovení § 9 a násl. ZMPS, jež upravují práva závazková. §9 odst. 1 zachycuje zvláštního hraničního určovatele - kolizní volbu práva na základě shodného projevu vůle účastníků: „*účastníci smlouvy si mohou zvolit právo, jímž se mají řídit jejich vzájemné majetkové vztahy; mohou tak učinit i mlčky, není-li vzhledem k okolnostem o projevené vůli pochybnost.*“ Výslovná, resp. i konkludentní volba práva se dle tohoto ustanovení týká právních vztahů všeho druhu a v převažující

⁸⁶ Upraveno také v § 756 ObchZ : „*Ustanovení tohoto zákona se použije, jen pokud mezinárodní smlouva, která je pro Českou republiku závazná a byla uveřejněna ve Sbírce zákonů, neobsahuje odlišnou úpravu.*“ Přednost před ustanoveními českého obchodního zákoníku má pouze mezinárodní smlouva splňující obě uvedené podmínky. Zejména se bude jednat o Úmluvu OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží a o Úmluvu o promlčení při mezinárodní koupi zboží. Obě smlouvy byly ale v zásadě do občanského i obchodního zákoníku již vtěleny.

⁸⁷ V tomto bodě se jedná především o: Vídeňská úmluva o smluvním právu, popř. Haagská úmluva o právu rozhodném pro smlouvy o mezinárodní koupi zboží. Zmiňovaná Vídeňská úmluva se nicméně nepoužije na koupi zboží, jež je kupováno pro osobní potřebu nebo pro potřebu rodiny nebo domácností, ledaže prodávající do doby uzavření smlouvy nevěděl a ani nemusel vědět, že zboží je kupováno k takovému účelu (Článek 2, písm. a) Vídeňské úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží). Pro tento případ elektronického obchodování se použije obecná kolizní norma (ZMPS), lze přihlídnout i k mezinárodním a národním normám na ochranu spotřebitele.

většinou právních řádů je pro závazkové vztahy uvedena na prvním místě⁸⁸. Volba práva by se měla vztahovat na právní vztah, popř. právní úkon jako celek (ačkoli volba různých právních řádů pro různé části smlouvy není dle současné právní úpravy vyloučena). Účastníci si mohou zvolit jakékoli právo, které ovšem musí být platné na území některého státu (jen takový právní řád je státní mocí vynutitelný). Jedná se o samostatné smluvní ujednání, které ale není právně závislé na smlouvě, kterou byl založen právní vztah, pro něž si účastníci právo zvolili. Nezvolí-li si účastníci právního vztahu právo, jímž se mají jejich vzájemné majetkové vztahy řídit, bude se právní vztah řídit ustanoveními §10 odst. 1, 11, 12 až 15 ZMPS. „*Nezvolí-li účastníci rozhodné právo, řídí se jejich závazkové vztahy právním řádem, jehož použití odpovídá rozumnému uspořádání daného vztahu.*“ Ustanovení § 10 odst. 1 ZMPS dává odkazem na rozumné uspořádání daného vztahu široký prostor nejen pro dohodu účastníků, ale i pro posuzování případného sporu ze závazkového vztahu soudem. V ZMPS poté následuje příkladný výčet zpravidla aplikovatelných principů, jímž se řídí závazkové vztahy jednotlivých nejčastěji v úvahu přicházejících typů (kupní smlouva, smlouva o dílo, aj.). V oblasti elektronického obchodování se nejčastěji bude jednat o kupní smlouvy, pro které je dle písm. a) stanoven jako hraniční určovatel sídlo, resp. bydliště prodávajícího nebo zhotovitele díla v době uzavření smlouvy. Výčet v odst. 2 není úplný, neobsahuje všechny druhy závazkových vztahů.⁸⁹ Dle doporučení prof. Zdeňka Kučery by měla rekonstrukce ZMPS jednoznačně stanovit, že zvolen může být určitý právní řád platný v určitém státu nebo obdobném území, nikoli jiné soubory pravidel, jako je př. lex mercatoria, obecné právní zásady, apod. Měla by se výslovně připustit volba práva pro část smlouvy a volba různých právních řádů pro různé části smlouvy, které lze od sebe oddělit.⁹⁰

⁸⁸ Přední umístění volby práva jako kritéria pro určení rozhodného práva není zahrnuto pouze v některých latinskoamerických úpravách, jako např. v Argentině, Brazílii, Chile. Srov. Kučera Z., *Vybrané otázky srovnávacího mezinárodního práva soukromého*, Praha, Karolinum 1996, s. 80.

⁸⁹ Např. i pro EC důležitý právní vztah z bezdůvodného obohacení, který by byl dle právního řádu ČR posuzován buď na základě volby českého práva účastníky vztahu, nebo na základě § 10 odst. 3 ZMPS, tedy např. byla-li v ČR uzavřena smlouva, z níž je odvozena povinnost k vydání bezdůvodného obohacení, nebo měl-li v ČR sídlo (bydliště) příjemce návrhu na uzavření smlouvy, z níž vyplynul závazek k vydání bezdůvodného obohacení.

⁹⁰ Kučera Z., *K otázkám úpravy mezinárodního práva soukromého*, AUC Iuridica, č. 1/1998, s. 5

2. ŘÍMSKÁ ÚMLUVA A ŘÍMSKÉ NAŘÍZENÍ I.

Římské úmluvě z roku 1980, Úmluva o právu rozhodném pro smluvní vztahy, představuje unifikaci kolizní úpravy závazkových vztahů ze smluv mezi státy EU. ŘÚ obsahuje pouze úpravu kolizní, nestanovuje tedy přímo práva a povinnosti stran ze smluv vyplývajících. Slouží jen k výběru práva určitého státu. ŘÚ je závazná pro všechny členské státy EU, Česká republika Úmluvu ratifikovala v letošním roce. ŘÚ se ovšem nevztahuje na všechny smluvní závazky, článek 1 odst. 2 až 4 vypočítávají závazky, na které se Úmluva nevztahuje (jedná se např. o smluvní závazky vztahující se k závěti a dědění, na závazky ze směnek a šeků, apod.). ŘÚ se nepoužije ani na otázky týkající se práva společností, právnických osob, způsobilost k právům a právním úkonům, aj. Z její působnosti jsou vyloučeny i smlouvy, jejichž kolizní režim je upraven sekundárním právem ES (spotřebitelské smlouvy). Samotnou Úmluvu lze charakterizovat jako úpravu *erga omnes* (extrakomunitární), jež se nevztahuje pouze na smluvní státy (členské státy ES), ale použije se i tehdy, jedná-li o právo státu, který není její smluvní stranou. Na základě ŘÚ se provádí výběr práva, může být vybráno i právo nesmluvního státu. Pro charakteristiku *erga omnes* hovoří i charakter mezinárodního práva soukromého, které je univerzální, nelze jej omezovat hranicemi národních států.⁹¹

ŘÚ je založena na těchto základních principech, na principu **volby práva**, principu **nejužšího vztahu** a na principu **ochrany slabší smluvní strany**. Základním principem pro výběr práva je volba práva, kterým se bude smlouva řídit. Dle článku 3 ŘÚ musí být „*volba práva výslovná nebo musí s přiměřenou jistotou vyplývat z ustanovení smlouvy nebo z okolností případu*“. Přičemž platí, že strany si mohou zvolit rozhodné právo pro smlouvu celou nebo jen pro její část. Volba práva je omezena v článku 3 odst. 3 ŘÚ, který zamezuje obcházení zákona. V případě, že k volbě práva nedojde, bude se smlouva dle článku 4 ŘÚ řídit principem druhým, tedy právem státu, se kterým prokazuje nejužší spojení.

⁹¹ Pauknerová M., Evropské mezinárodní právo soukromé a procesní – aktuální otázky, Právní rozhledy, příloha Evropské právo, č. 8/2003

Dle článku 4 odst. 2 ŘÚ se jím rozumí stát, ve kterém má strana, jež poskytuje plnění pro smlouvu příznačné, v okamžiku jejího uzavření svůj obvyklý pobyt⁹² (resp. hlavní sídlo). Princip nejužšího vztahu je vyjádřen i v §10 ZMPS.⁹³ Princip ochrany slabší smluvní strany, je zakotven v článku 5 ŘÚ. Tento článek se vztahuje na „smlouvy, jejichž předmětem je dodávka zboží nebo služeb osobě, pro účely nesloužící jeho obchodní nebo profesní činnosti nebo smlouvy o financování těchto obchodů“. Ochrana slabší smluvní strany je zajištěna v odstavci 2: „volba práva stranami učiněná nesmí vést k vyloučení ochrany spotřebitele, kterou mu poskytují imperativní normy práva státu, v němž má obvyklý pobyt“. Na základě výše uvedeného dojdeme aplikací uvedených kritérií k vyhledání právního řádu, kterým se bude daný závazkový vztah řídit (obligační statut). Některé otázky se právem obligačního statutu řídit nebudou (např. o otázky formy právního úkonu).

Nejaktuálnější otázkou současné doby je transformace Úmluvy do podoby komunitárního instrumentu. Takováto přeměna skýtá mnoho výhod, ale nejedná se o zcela bezproblémové řešení⁹⁴. Mezi výhody se řadí zajištění větší konsistence komunitární legislativy v oblasti mezinárodního práva soukromého, zabezpečení jednotné interpretace Evropského soudního dvora (dosud byla pravomoc k interpretaci Úmluvy ESD založena Prvním a Druhým interpretačním protokolem ŘÚ⁹⁵) a možnost aplikace unifikovaných kolizních norem v nových členských státech. Ze všech druhů aktů sekundárního práva byla upřednostněna forma nařízení, neboť zavazuje přímo státy i vnitrostátní subjekty práva. Pravidelně ovšem bývá využíváno pro úpravu vztahů inter partes. V tomto ohledu by spíše vyhovovala extrakomunitární povaha směrnice. Nově připravovaný ZMPS by měl přejímat všechna ustanovení ŘÚ. V případě dřívějšího přijetí nařízení by ovšem novela ZMPS v této oblasti nadbytečná.

⁹² V českém právu obrat „obvyklý pobyt“ není znám, místo toho je používán výraz „bydliště“.

Soud by měl tedy přihlížet ke skutečné životní situaci osoby, o kterou půjde.

⁹³ § 10 ZMPS se hovoří o tzv. „rozumném uspořádání daného vztahu“.

⁹⁴ Sporné otázky se týkají zejm. rozsahu úpravy – inter partes vs. erga omnes, a s tím související forma komunitárního instrumentu – nařízení vs. směrnice.

⁹⁵ Protokoly si svůj význam ponechají ve vztahu ke smlouvám, jež byly uzavřeny před transformací ŘÚ.

3. VÍDEŇSKÁ ÚMLUVA

Vídeňská úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží z roku 1980 (č. 160/1971 Sb.) je jednou z nedůležitějších mezinárodních smluv. Tato Úmluva byla sjednána ve Vídni dne 23. května 1969 po dvacetileté kodifikační práci a vstoupila v platnost dne 28. srpna 1987 i pro tehdejší Československo. Vídeňská úmluva kodifikuje dosavadní obyčejové právo, jež se týká sjednávání mezinárodních smluv a které doplňuje o nová ustanovení. Dle preambule Úmluvy má přijetí jednotných ustanovení upravujících smlouvy o mezinárodní koupi zboží přispět k odstraňování právních překážek v mezinárodním obchodě a podpořit rozvoj mezinárodního obchodu, tedy včetně obchodu elektronického. „*Tato úmluva upravuje kupní smlouvy mezi stranami, které mají místa podnikání v různých státech, jestliže tyto státy jsou smluvními státy, nebo jestliže podle ustanovení mezinárodního práva soukromého se má použít právního řádu některého smluvního státu*“, článek 1 odst. 1 VÚ. Za těchto podmínek se bude i na kupní e-smlouvu o mezinárodní koupi zboží aplikovat Vídeňská Úmluva. V případě, že ani jedna z těchto podmínek nebude naplněna, popř. smluvní strany v e-smlouvě vyloučí použití Vídeňské úmluvy dle článku 6 VÚ, Vídeňskou úmluvu nelze použít. Obdobnou úpravu obsahuje i § 729 – 755 ObchZ, kde je stanoveno, že vnitrostátní věcné normy mezinárodního práva soukromého budou aplikovány teprve tehdy, má-li se podle předpisů mezinárodního práva soukromého na daný právní poměr použít českého práva. ČSFR, resp. Česká republika využila možnosti dle článku 95 VÚ a učinila výhradu, že nebude vázána článkem 1 odst. 1 písm. b) VÚ. Znamená to, že ustanovení Úmluvy budou závazná jen v případě, kdy obě smluvní strany budou mít své místo podnikání⁹⁶ v různých státech, jestliže jsou tyto státy smluvními stranami Vídeňské úmluvy, poté lze aplikovat § 2 ZMPS „o mezinárodních smlouvách“, který deklaruje přednost mezinárodní smlouvy před vnitrostátními právními předpisy.

⁹⁶ Dle článku 10 písm. a) VÚ je rozhodující to místo podnikání, které má nejužší vztah ke smlouvě a jejímu plnění. Dle článku 10 písm. b) VÚ nemá-li strana místo podnikání, je rozhodující její bydliště, resp. sídlo.

V každém případě je zapotřebí nejprve prověřit, zda určitý právní vztah nespadá do předmětu úpravy mezinárodně sjednaného souboru přímých norem. Přímé normy představují *lex specialis* oproti obecným normám kolizním. Kolizní normy se uplatní pouze tam, kde přímé normy nejsou, resp. odpadnou. Právní jistoty i v oblasti mezinárodního elektronického obchodování lze dosáhnout mezinárodními smlouvami, které vytvářejí jednotné právo dané oblasti. Z výše uvedeného vyplývá, že se při posuzování použitelnosti Úmluvy nebere zřetel na státní příslušnost stran, ani na to, zda strany nebo smlouva mají obchodní povahu či nikoli. Při výkladu Úmluvy je třeba přihlídnout k její mezinárodní povaze a k potřebě podporovat jednotnost při jejím použití a dodržování dobré víry v mezinárodním obchodu. Vídeňská úmluva se na určité typy koupě vůbec nevztahuje, mj. na koupě na dražbách – tedy i internetové dražby budou vyloučeny z použití Vídeňské úmluvy.

Článek 1 Vídeňské úmluvy stanoví, kdy se Úmluva aplikuje automaticky (resp. s ohledem na článek 6 VÚ). V okamžiku, kdy si ovšem smluvní strany zvolí Vídeňskou úmluvu jako rozhodný soubor pravidel, kterým se má jejich kupní smlouva řídit, aniž by byly dány podmínky dle článku 1 VÚ, nelze než akceptovat jejich volbu a přiznat jí platné právní účinky.

4. JINÉ PROSTŘEDKY REGULACE MEZINÁRODNÍHO OBCHODNÍHO STYKU

Postupem času se v jednotlivých obchodních odvětvích vyvinuly regulátory chování stran, **obchodní zvyklosti**, utvářené mezinárodně obchodní praxí. Tyto regulátory nejsou právními normami, přesto jsou používány jak ve smlouvě, tak v jiných právních poměrech. Uplatňují se v zásadě ve dvou případech, kdy se na ně strany výslovně odvolali ve smlouvě, resp. když z okolností případu vyplývá, že je měly při uzavírání konkrétní smlouvy na mysli. Mezinárodní obchodní zvyklosti vykazují několik základních znaků, především jde o ustálenost schématu jednání v rámci určitého typu činnosti nebo týkající se určitého typu zboží (tedy jednoznačnost obsahu, přesnost rozvržení práv a povinností stran); doba

zachovávání (rozhodujícím je okamžik uvědomění si nezbytnosti zachovávání těchto pravidel) a prvek prostorový (rozlišení zvyklostí na místní, národní a mezinárodní). Vytváření mezinárodních obchodních zvyklostí není procesem inicializovaným státem či jeho institucemi, právě naopak se jedná o proces naprosto spontánní, státem neregulovaný. Následně však často dochází k jejich zakotvení v zákonech a mezinárodních smlouvách. Na obchodní zvyklosti odkazuje i § 264 ObchZ a speciálně na mezinárodní obchodní zvyklosti § 730 ObchZ. Dle § 264 odst. 1 ObchZ se k obchodním zvyklostem přihlíží, „*pokud nejsou v rozporu s obsahem smlouvy nebo se zákonem*“. Článek 9 Vídeňské úmluvy vyjadřuje vztah ke zvyklostem následovně: „*Strany jsou vázány jakoukoli zvyklostí, na které se dohodly, a praxí, kterou mezi sebou zavedly. Pokud není dohodnuto jinak, má se za to, že strany se mlčky dohodly, že na smlouvu nebo její uzavírání má být použita zvyklost, kterou obě strany znaly nebo měly znát a která je v mezinárodním obchodu obecně známa a zpravidla dodržována stranami smlouvy téhož druhu v příslušném obchodním odvětví.*“

Jednotné obchodní termíny, neboli tzv. **vykládací pravidla**, hrají v mezinárodním obchodním styku velkou roli. Za nejnámější a nejpoužívanější se považují tzv. INCOTERMS. V roce 1923 vznikla Mezinárodní obchodní komora v Paříži, která se formulací a utvářením vykládacích pravidel zabývá a postupně je modifikuje (znění např. z roku 1980, 1990 a 2000) – proto je nutné ve smlouvě uvést nejen odkaz na INCOTERMS, ale i na konkrétní znění. INCOTERMS jsou mezinárodně akceptované obchodní podmínky a představují 13 doložek, které nicméně nepokrývají všechny části smlouvy, o nichž musí existovat dohoda. Nevztahují se např. na přechod vlastnického práva k prodávanému zboží z prodávajícího na kupujícího, tato otázka by měla tedy být upravena přímo v konkrétní smlouvě. INCOTERMS upravují např. dodání, převzetí, placení nákladů, předání dokumentů, přechod nebezpečí a další. Povaha INCOTERMS vyplývá z toho, že nejsou žádnou mezinárodní smlouvou ani mezinárodní obchodní zvyklostí. Proto mohou být závazné pouze na základě ujednání smluvních stran, stávají se součástí kupní smlouvy a zavazují pouze její smluvní

strany, prodávajícího a kupujícího. „*INCOTERMS usnadňují mezinárodní obchod a pomáhají obchodníkům z různých zemí ke vzájemnému porozumění.*“⁹⁷

Při uzavírání obchodních transakcí velkými obchodními či jinými společnostmi se zahraničními partnery bývá obvyklé, že si tyto společnosti vytvářejí vlastní **formulářové smlouvy**. Tyto vzorové smlouvy obsahují standardní smluvní ustanovení, před uzavřením konkrétní transakce se pouze doplní údaje do příslušných ustanovení smlouvy. Smlouvy obsahují takové smluvní podmínky, aby byly co nejvíce výhodné pro dané obchodní společnosti. K modifikacím těchto smluv se zpravidla nepřistupuje, druhá smluvní strana smlouvu buď na stanovení podmínky přistoupí a smlouvu podepíše nebo ne. Naprosto jednostranně výhodnou smlouvu by ale nejspíše nikdo nepodepsal. V praxi formulářové smlouvy využívají obchodní společnosti, které monopolně ovládají trh s určitým zbožím. Smlouvy také zpravidla obsahují odkaz na podmínky, které jsou velmi drobně napsány na zadní straně vzorové smlouvy. Poté se již nelze dovolávat neplatnosti smlouvy z důvodu, že se druhá strana s jejich textem neseznámila.

Jako jiné označení pro **lex mercatoria** lze uvést např. transnacionální právo mezinárodních obchodních transakcí, světové právo mezinárodního obchodu, obchodní právo, aj., které blíže charakterizují jeho podstatu. Lex mercatoria představuje koncepci existence zvláštního a samostatného systému pravidel, systému práva, které upravuje vztahy vznikající v mezinárodním obchodním styku. Povaha lex mercatoria není jednoznačná, avšak lze říci, že se jedná o systém norem nezávislých jak na národních právních řádech, tak na právu mezinárodním. Snahou je prostřednictvím lex mercatoria překonat rozdíly mezi jednotlivými národními úpravami včetně odstranění používání kolizních norem.

Pro mezinárodní obchodní styk jsou dále velmi významné **zásady mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT a UNCITRAL**⁹⁸, a to zejména z hlediska

⁹⁷ Rules at the core of world trade (<http://www.iccwbo.org/incoterms>)

unifikace práva mezinárodního obchodu a sjednocení smluvní praxe. V rámci UNCITRAL jsou připravována znění mnohostranných mezinárodních smluv, jež jsou po nabytí platnosti transformovány do vnitrostátních právních řádů signatářských států, a dále jsou připravována znění vzorových zákonů, které poté slouží jako předloha při tvorbě právních předpisů. Znamé a pro praxi důležité jsou mimo jiné i tzv. UNCITRAL Legal Guide. Jejich cílem je usnadnit stranám z různých států proces uzavírání rozličných druhů smluv, neboť obsahují varianty postupu i obsah smluvních dokumentů jako takových. V roce 1996 byl přijat v rámci činnosti UNCITRAL tzv. modelový zákon o elektronickém obchodu (Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment). Cílem modelového zákona z roku 1996 je usnadnit používání moderních komunikačních prostředků. „S ohledem na vzrůstající počet transakcí v mezinárodním obchodě, které jsou prováděny pomocí prostředků výměny elektronických dat a jiných prostředků komunikace, obecně nazývaných jako elektronický obchod, jež zahrnují používání alternativních metod komunikace (oproti komunikaci papírové) a ukládání informací.“⁹⁹ Modelový zákon je založen na myšlence ustanovení funkčních ekvivalentů pro instituty, které jsou spojené s papírovou formou, např. psaní, podpis nebo originál, a to pomocí elektronických médií. Modelový zákon primárně rozvíjí koncept datové zprávy, elektronického ekvivalentu psaného dokumentu, jež zahrnuje např. e-mail, fax, a další. „Kde právo požaduje informace v psané formě, splňuje tento požadavek i datová zpráva, a to v případě, kdy informace v ní obsažená je přístupná takovým způsobem, aby mohla být využitelná pro dostatečný odkaz.“¹⁰⁰ V roce 2005 byla Generálním shromážděním přijata Konvence Spojených národů ohledně používání elektronické komunikace v mezinárodních kontraktech. Konvence usiluje o posílení právní jistoty při elektronické komunikaci v mezinárodních obchodních

⁹⁸ United Nations Commission on International Trade Law, United Nations International Institute for the Unification of private Law

⁹⁹ UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce (1996) with additional article 5 bis as adopted in 1998, úvod.

¹⁰⁰ Chissick M., Electronic Commerce: Law and Practice, Third edition, London Sweet & Maxwell 2002, s. 98.

vztazích. V roce 2001 byl dále v rámci činnosti UNCITRAL přijat také modelový zákon v oblasti elektronického podpisu.

V roce 1994 bylo schváleno konečné znění Zásad mezinárodních obchodních smluv v rámci činnosti UNIDROIT. Zásady si kladou za cíl vytvoření vyváženého souboru norem určených k celosvětovému použití, a to bez ohledu na právní tradice a ekonomické a politické podmínky státu, kde mají být Zásady používány. Co se týká povahy Zásad mezinárodních obchodních smluv, nejedná se ani o mezinárodní smlouvy, ani o mezinárodní obchodní zvyklosti. Zásady jsou závazné a používají se na základě dohody smluvních stran. Nemají obecně závazný charakter, smluvní strany mohou zcela, popř. z části jejich použití vyloučit, obsah pozměnit, aby znění odpovídalo jejich konkrétním potřebám. Zda budou Zásady využívány v mezinárodním obchodním styku se teprve ukáže.

Elektronický obchod je také centrálním prvkem činnosti organizace **OECD**¹⁰¹. Elektronický obchod představuje potenciál pro ekonomický rozvoj, expanzi světového obchodu a zdokonalení sociálních podmínek. Činnost OECD postupuje dle tzv. Akčního plánu elektronického obchodu, který byl schválen v roce 1998. Plán zahrnuje určitá základní témata, jako vybudování důvěry pro uživatele a spotřebitele, vytvoření základních pravidel pro digitální trh, posílení informační infrastruktury elektronického obchodu a maximalizace výhod elektronického obchodu. OECD se zabývá mimo jiné i ochranou spotřebitele, kterou zahrnuje i v Doporučení Rady OECD (1999) týkající se směrnice pro ochranu spotřebitele v kontextu s elektronickým obchodem. „*Taková ochrana je nepostradatelnou při budování důvěry spotřebitelů a při vytváření více rovnovážného vztahu mezi obchodníky a spotřebiteli v obchodních transakcích.*“¹⁰² S ohledem na rozvoj globálního elektronického obchodu je v oblasti elektronického obchodu také činná Světová obchodní organizace (**WTO**), která dne 20. května 1998 přijala Deklaraci o globálním elektronickém obchodě.

¹⁰¹ Organization for Economic Cooperation and Development

¹⁰² Preambule Doporučení Rady OECD týkající se směrnice na ochranu spotřebitele v kontextu s elektronickým obchodem.

VII. KOMUNITÁRNÍ NÁSTROJE

Na úrovni Evropských společenství, resp. Evropské unie byla přijata řada komunitárních instrumentů, které se taktéž dotýkají elektronického obchodu. Pro oblast výlučné příslušnosti Evropské unie k přizpůsobování práva vyplývá z Článku 10 Amsterodamské smlouvy povinnost členských států usnadňovat orgánům společenství plnění jejich úkolů. Členské státy se musí zdržet veškerých opatření, která by mohla ohrozit uskutečňování cílů z uvedené smlouvy plynoucích. Cílem úsilí je „vytvářet nikoli z vnějšku nasazený korzet v podobě kodifikace práva společenství, ale vnitřní, organickou jednotu“.¹⁰³

Základem Evropské unie jsou Evropská společenství, doplněná zavedenými politikami a formami spolupráce. Unie si stanovila za cíl mimo jiné podporu hospodářského a sociálního pokroku, dosažení hospodářské a měnové unie, společná vnější a bezpečnostní politika, posílení ochrany práv a zájmů příslušníků členských států vytvořením unijního občanství, a další. Jedním z nejdůležitějších principů Evropského společenství je vytvoření vnitřního společného trhu včetně základních svobod, které s tím souvisí – volný pohyb osob, kapitálu, zboží a služeb. Proto jsou také na komunitární úrovni přijímány instrumenty k regulaci elektronického obchodu a služeb poskytovaných na dálku.

Jedním z komunitárních aktů je i **Směrnice o právní ochraně databází**, č. 96/9/ES. Směrnice upravuje právní ochranu databází, a to nezávisle na jejich formě. Databází se dle Směrnice rozumí „soubor děl, údajů nebo jiných nezávislých prvků, které jsou systematicky nebo metodicky uspořádány, a které jsou jednotlivě přístupné elektronickými nebo jinými prostředky“. Databáze jsou tak poprvé uznány za předmět autorskoprávní ochrany. Směrnice se ovšem nevztahuje na počítačové programy, které jsou používány při pořizování nebo provozování databází přístupných elektronickými prostředky. Směrnici nejsou dotčeny vnitrostátní právní předpisy, jež se týkají především autorského práva,

¹⁰³ Engel, S., Grenzen des Direktmarketing aus europarechtlicher, rechtsvergleichender und wettbewerbsrechtlicher Sicht – Die Fallgruppe der belästigenden Werbung des § 1 UWG, s. 87

práv s ním souvisejících, patentové právo, ochranné známky či průmyslové vzory, a jiné. Cílem směrnice je zejména usnadnění elektronického obchodu.

Dalšími komunitárními nástroji jsou **Směrnice o distančních smlouvách** a **Směrnice o elektronickém obchodu**, o nichž bylo již pojednáno v souvislosti s uvedenými instrumenty.

Jednotný trh Evropských společenství je založen na 4 základních svobodách, volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu. V souvislosti s těmito svobodami ovšem narůstá i počet přeshraničních sporů, se kterými se justiční systémy členských zemí EU musí vypořádat. Vystává tak potřeba jednotné úpravy, sjednocení pravidel v mezinárodním ohledu, dle kterých budou vnitrostátní soudy postupovat při kolizi jurisdikcí a která by měla za cíl minimalizaci počtu shodných soudních řízení probíhajících v různých státech. Důraz je kladen ovšem i vykonatelnost vydaných rozhodnutí v ostatních členských státech, a to s co nejmenšími překážkami pro jejich rychlé a jednoduché uznání a výkon. V souladu se zásadou subsidiarity a proporcionality nemůže být cílů nařízení uspokojivě dosaženo na úrovni členských států, proto je tato materie vyhrazena úrovni Společenství. Hlavním komunitárním nástrojem se v této oblasti stala nařízení, která jsou pro jednotlivé členské státy přímo závazné (čl. 249 odst. 2 Smlouvy o založení ES), musí být členskými státy EU aplikována jednotně a mají přednost před vnitrostátní právní úpravou. České procesní právo může být tedy použito pouze v případě, kdy daný právní problém není upraven nařízením, resp. kdy nařízení na jeho aplikaci odkazuje. V oblasti justiční spolupráce byla přijata nařízení, která ve věcech občanských a obchodních a ve věcech manželských a rodičovské zodpovědnosti zahrnují pravidla soudní příslušnosti, úpravu uznávání a výkonu rozhodnutí vydaných v jiných členských státech, úpravu úpadkového řízení s mezinárodním přesahem, úpravu doručování soudních písemností a úpravu provádění důkazů na území jiného členského státu. Pro oblast občanskoprávních a obchodních vztahů upravuje uznání, prohlášení vykonatelnosti a výkon určitých exekučních titulů vydaných v členských státech

EU **Nařízením Rady ES č. 44/2001** (tzv. Brusel I). Nařízením, které je základem komunitární úpravy v oblasti justiční spolupráce, nahradilo Bruselskou úmluvu o příslušnosti a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech ze dne 27. září 1968.¹⁰⁴ Bruselskou úmluvou byly před účinností tohoto nařízení Brusel I vázány pouze původní státy EU. Od října 2005 je dále pro oblast exekuce titulů vydaných v občanskoprávních a obchodních věcech v jiné členské zemi EU účinné **Nařízením Evropského Parlamentu a Rady ES č. 805/2004** o zavedení Evropského exekučního titulu pro nesporné pohledávky, které bylo pozměněno Nařízením Komise ES č. 1869/2005, jež nahrazuje přílohy nařízení tím způsobem, aby jej bylo možné použít i v nových členských státech. Obě nařízení ve svých úvodních člancích takřka shodně upravují oblast hmotněprávních vztahů, které regulují. Oblast působnosti nařízení zahrnuje všechny hlavní věci spadající do oblasti občanského a obchodního práva, kromě určitých přesně vymezených záležitostí. Konkrétně dle článku 1 se nařízení Brusel I vztahuje „na věci občanské a obchodní bez ohledu na druh soudu. Nevztahuje se zejména na věci daňové, celní a správní.“ Nařízení se dále nevztahují na věci osobního stavu; způsobilosti fyzické osoby k právům a právním úkonům; majetkové vztahy mezi manželi a dědění; konkurzy, vyrovnání a podobná řízení; sociální zabezpečení a rozhodčí řízení. Nařízení č. 805/2004 se dále nevztahuje na rozhodnutí vydaná ve vztazích, která vyplývají z odpovědnosti státu za jednání nebo opomenutí při výkonu státní moci. Pro obě nařízení platí shodná nezávažnost pro Dánsko. Zásadní rozdíl mezi oběma nařízeními spočívá v tom, že nařízení Brusel I je ve vztahu k uznávání a exekuci rozhodnutí použitelné u širšího okruhu exekučních titulů. Evropský exekuční titul upravený v nařízení č. 805/2004 upravuje jen rozhodnutí, jež byla vydána v řízení, kde žalovaný pohledávku neučinil spornou nebo řízení, v němž figurují vykonatelné úřední listiny vydané se souhlasem povinného. Pro posouzení aplikovatelnosti jednoho z nařízení je vzhledem k jejich

¹⁰⁴ Tato Úmluva je nadále platná, ovšem pouze ve vztazích mezi Dánskem a členskými státy. Rozhodnutí Soudního dvora k výkladu ustanovení Bruselské úmluvy jsou aplikovatelná i pro výklad článků nařízení Brusel I shodných s Úmluvou. Dne 16. září 1988 uzavřely členské státy a státy ESVO Luganskou úmluvu o příslušnosti a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, což je úmluva obdobná Bruselské úmluvě z roku 1968.

rozdílné časové účinnosti důležité i datum vydání exekučního titulu. Vztah mezi oběma nařízeními vymezuje článek 27 nařízení č. 805/2004, který stanoví, že závisí pouze na navrhovateli (neboli oprávněném), zda u exekučních titulů spadajících do působnosti obou nařízení, podá soudu návrh na postup dle nařízení Brusel I nebo zda požádá o vydání evropského exekučního titulu a pak užije v exekučním řízení výhod vyplývajících z nařízení č. 805/2004.

V každém exekučním řízení zahájeném po vstupu České republiky do EU v případě exekučních titulů, které byly vydány v jiné členské zemi EU a které nebyly potvrzeny jako Evropský exekuční titul, je nezbytné posuzovat, zda daný případ podléhá aplikaci nařízení Brusel I. Samotný postup soudu upravuje článek 38 až 58 tohoto nařízení a § 68 písm. a) až písm. c) ZMPS. Exekuční titul je v nařízení vymezen jako exekuční titul vydaný na území členského státu ES s výjimkou Dánska a rozumí se jím rozhodnutí soudů (článek 32), veřejné listiny (článek 57) a smíry schválené soudem (článek 58), pokud spadají do působnosti nařízení dle článku 1. Za předpokladu, že není navrhován k výkonu exekuční titul vydaný v rámci působnosti nařízení, bude soud postupovat dle jiných právních nástrojů, a to dle mnohostranné mezinárodní smlouvy¹⁰⁵ nebo smlouvy dvoustranné¹⁰⁶, popř. bude postupovat dle obecné úpravy výkonu cizozemských exekučních titulů, která je obsažena v ZMPS. Dle článku 66 odst. 1 se bude nařízení Brusel I aplikovat pouze v řízeních, která byla u českých soudů zahájena a veřejné listiny vypracované až po vstupu tohoto nařízení v platnost.

V souvislosti s tím je zapotřebí zmínit i myšlenku, která se postupně ujímá, a sice že i v řízeních, na něž nedopadají nařízení, je splněna podmínka vzájemného uznávání rozhodnutí, deklarována také v § 64 písm. e) ZMPS. Pro původní členy EU vstoupilo nařízení v platnost dnem 1. března 2002, pro nově přistoupivší státy dnem 1. května 2004. Rozhodnutí mohou být uznána a vykonána dle tohoto nařízení, pokud nalézací řízení, tj. řízení, ve kterém bylo rozhodnutí vydáno, bylo zahájeno po datu vstupu nařízení v platnost. Nařízení upravuje nejen otázky

¹⁰⁵ Např. v případě rozhodčích nálezů se jedná o Newyorskou úmluvu ze dne 10. června 1958.

¹⁰⁶ Např. smlouva mezi Českou republikou a Polskem vyhlášená pod č. 42/1989 Sb.

uznání a exekuce rozhodnutí, ale dále i kolizní normy upravující otázky jurisdikce. Je tedy konformnější považovat za datum vstupu nařízení v platnost až datum pozdější, tedy 1. květen 2004, kdy nařízení vstoupilo v platnost na území všech členských států. Základní pravidla ohledně příslušnosti jsou stanovena v článku 2 nařízení Brusel I „*nestanoví-li toto nařízení jinak, mohou být osoby, které mají bydliště na území některého členského státu, bez ohledu na svou státní příslušnost, žalovány u soudů tohoto členského státu. Na osoby, které nejsou státními příslušníky členského státu, v němž mají bydliště, se použijí pravidla pro určení příslušnosti, která se použijí pro jeho vlastní státní příslušníky.*“ Další speciální ustanovení o příslušnosti obsahují následující články nařízení. Nařízení Brusel I dále obsahuje ustanovení ohledně prohlášení vykonatelnosti. Pro české procesní právo je tento institut dosud neznámý. Exekuční titul dle těchto článků nařízení může být v exekuci vykonán pouze za předpokladu, že byl již dříve pravomocně prohlášen za vykonatelný na území státu, který jej vykonává. Tato koncepce zcela mění dosud platný postup dle ZMPS, kdy soud nařizující exekuci, bez speciálního výroku, uznává rozhodnutí a přiznává mu tak účinky na našem území bez dalšího pouhým nařízením exekuce. Nařízení Brusel I zkomplikovalo postup při exekuci titulů, jež byly vydány v některých členských státech. Důvodem přijetí druhého nařízení č. 805/2004 bylo právě odstranění těchto problémů a zrušení složitého systému prohlášení vykonatelnosti. Exekuční tituly potvrzené jako Evropské exekuční tituly budou na území členských států vykonávány bez tohoto prohlášení. V našem právním řádu byla na základě toho přijata novela ZMPS č. 361/2004 Sb., která zavádí možnost dvojího procesního postupu. Oprávněný může jednak žádat o prohlášení vykonatelnosti a nařízení exekuce v řízení a rozhodnutí jediném; a dále může podat dva samostatné návrhy, jeden na prohlášení vykonatelnosti a další po právní moci prvního rozhodnutí na nařízení exekuce. Volba procesního postupu je na navrhovateli, i když nelze než doporučit variantu první, kdy jsou oba návrhy spojeny do jediného řízení.

Nařízení č. 805/2004 představuje novou fázi justiční spolupráce. Veřejné listiny a rozhodnutí, u kterých byly před jejich vydáním dodrženy minimální standardy¹⁰⁷ procesního postupu v nalézacím řízení, které upravuje právě toto nařízení, a u kterých dlužník nepopírá existenci a výši peněžitého nároku, budou potvrzeny jako Evropský exekuční titul a v ostatních členských zemích tak budou moci být vykonány jako exekuční tituly domácí. Nařízení tedy zrušuje problematické řízení o prohlášení vykonatelnosti zavedené nařízením Brusel I. Shodně se zněním nařízení č. 805/2004 byl novelizován i ZMPS, v § 68a ZMPS byl doplněn odstavec 2. Nařízení č. 805/2004 může být aplikováno jen na vykonatelná rozhodnutí, soudní smíry a úřední listiny týkajících se nároků nesporných.

Obě nařízení jsou přímo závazná ve všech členských státech ES. Oprávnění mohou tedy žádat soudy o vydání potvrzení u exekučních titulů, které náleží do působnosti nařízení. Lze také podávat návrhy na výkon či exekuci rozhodnutí potvrzených v jiném členském státě jako Evropský exekuční titul. Na základě novely OSŘ č. 233/2006 Sb. bylo v § 200 OSŘ doplněno písm. ua), zavádějící zvláštní typ řízení o potvrzení Evropského exekučního titulu. Příslušným orgánem pro certifikaci úředních listin je dle nového § 200 písm. ua) soud, který rozhodoval ve věci v době, kdy byly splněny podmínky vzniku nesporného nároku podle přímo použitelného předpisu Evropských společenství (článek 3 a 4 nařízení č. 805/2004). Byly-li tyto podmínky splněny v případě úřední listiny (článek 25 nařízení č. 805/2004), je k řízení příslušný obecný soud oprávněného. Obecně lze ovšem říci, že žádné novelizace vnitrostátních předpisů není zapotřebí, neboť postup soudů lze dovodit přímo ze samotného nařízení. V případě § 200 písm. ua) se jedná o nepřípustnou paralelní vnitrostátní úpravu ohledně otázek, které jsou přímo upraveny nařízením.

¹⁰⁷ Minimální standardy jsou upraveny pro případy, kdy je rozhodnutí soudu vydáváno bez dlužníkovy výslovného souhlasu a vztahují se na obsah a doručení dokumentu o zahájení řízení (žaloby) a splnění poučovací povinnosti soudu. Jedná se tedy např. o informování dlužníka o zahájení nalézacího řízení a poučení o procesních prostředcích na svou obranu, dle článku 13 až 17 nařízení.

VIII. ZÁVĚR

Internet je svobodné médium, které přineslo do každodenního života společnosti dalekosáhlé změny. Na světě ovšem neexistuje žádné místo, ani virtuální, ve kterém by nebyl platný žádný právní systém. Proto ani Internet není místo bez jakékoli právní úpravy. Tato úprava zde ovšem není tak jasná a jednoznačná, jako v jiných oblastech, a to zejména pro jeho vysoce dynamický rozvoj. Internet není prvkem stabilním, často dochází ke změnám a tím vznikají stále nové a nové právní problémy. Internet, jako brána do informační společnosti, se svými PRO i PROTI, skýtá obrovský potenciál a jeho důležitost by se neměla podceňovat. To znamená, že v prostředí Internetu existuje možnost vzniku bezpráví, avšak proti tomu musí vzniknout systém norem, který bezpráví zamezí. „*Internet jako vzorový případ decentralizované struktury by měl být regulován pouze v tom rozsahu, jaký je nutný pro zachování minimálních požadavků právního státu.*“¹⁰⁸

S normativními pokusy o regulaci Internetu se setkáváme jak na národní, evropské i mezinárodní úrovni. V souvislosti s globalizací se jako nejdůležitější jeví regulace mezinárodní, neboť dochází ke snižování významu státu oproti jiným aktérům mezinárodních vztahů. Teritoriálně omezené normativní systémy jsou pro procesy propojování a prolínání světového trhu nedostatečné. Přes veškeré snahy o globální unifikaci prostředí Internetu (elektronického obchodování především) pomocí hmotněprávních norem si mezinárodní právo soukromé uchová nadále svůj význam.

¹⁰⁸ Sakowski, K., E-Mail-Werbung und Wettbewerbsrecht, <http://www.anwaltsforum.de>

SEZNAM ZKRATEK

B2B	Business to business
B2C	Business to customer
B2E	Business to employee
B2G	Business to government
C2C	Consumer to consumer
EC	elektronický obchod (E-Commerce)
EPS	internetové platební systémy
ES	Evropská společenství
ESD	Evropský soudní dvůr
ObčZ	Občanský zákoník, zákon č. 40/1964 Sb., v platném znění
ObchZ	Obchodní zákoník, zákon č. 513/1991 Sb., v platném znění
OECD	Organization for Economic Cooperation Development
ŘÚ	Římská úmluva o právu rozhodném pro smluvní vztahy, 1980
SES	Smlouva o založení Evropského společenství
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade Law
UNIDROIT	United Nations International Institute for the Unification of private Law
VÚ	Vídeňská úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží, 1980
WTO	World Trade Organization
ZEP	zákon o elektronickém podpisu č. 227/2000 Sb., v platném znění
ZMPS	zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním č. 97/1963 Sb., v platném znění
ZoPS	zákon o platebním styku č. 297/2006 Sb., v platném znění

LITERATURA

- 1/ Bělohlávek A., Význam mezinárodního prvku v závazkových vztazích, Právník č.5/2006
- 2/ Brodec J., Spotřebitelské e-smlouvy, 26.10.2004, (<http://www.itpravo.cz/index.shtml?x=208030>)
- 3/ Frimmel M., Elektronický obchod, Prospektrum 2002
- 4/ Frimmel M., Písemná forma právního úkonu a e-mail, 21.1.2002, (<http://www.itpravo.cz/index.shtml?x=62154>)
- 5/ Hrádek J., Směrnice o elektronickém obchodu, 21.11.2001 (<http://www.itpravo.cz/index.shtml?x=48747>)
- 6/ Hrádek J., Směrnice o distančním prodeji finančních služeb – nová hvězda na Evropském nebi, 4.12.2002 (<http://www.itpravo.cz/index.shtml?x=111681>)
- 7/ Jehlička O., Švestka J., Škárová M., Občanský zákoník, C.H. Beck 2004
- 8/ Knappová M., Švestka J. a kolektiv, Občanské právo hmotné, Díl 1, ASPI 2002
- 9/ Kučera Z., Mezinárodní právo soukromé, Doplněk, Brno 2004
- 10/ Kučera Z., K otázkám úpravy mezinárodního práva soukromého, AUC Iuridica, č. 1/1998
- 11/ Kučera Z., K rekodifikaci mezinárodního práva soukromého, AUC Iuridica, č. 1-2/2003
- 12/ Kučera Z., Pauknerová M., Růžička K., Zunt V., Úvod do práva mezinárodního obchodu, Čeněk 2003
- 13/ Matějka J., Zákon o elektronickém podpisu obsahuje řadu velmi významných legislativních chyb, 31.12.2001 (<http://www.itpravo.cz/index.shtml?x=60622>)
- 14/ Pauknerová M., Evropské mezinárodní právo soukromé a procesní – aktuální otázky, Právní rozhledy, příloha Evropské právo, č. 8/2003
- 15/ Pauknerová M., Společnosti v mezinárodním právu soukromém, Karolinum 1998

- 16/ Pokorný M., Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním – Komentář, C.H. Beck 2004
- 17/ Smejkal V., Internet a §§§, Grada Publishing 2001
- 18/ Smejkal L., Česká právní úprava distančních smluv podle evropského metru, 13.12.2001 (<http://www.itpravo.cz/index.shtml?x=48074>)
- 19/ Smejkal L., Bude nový zákon o platebním styku přínosem pro rozvoj e-commerce?, 16.11.2001 (<http://www.itpravo.cz/index.shtml?x=48075>)
- 20/ Smejkal L., Elektronické peníze z pohledu práva, 4.12.2001 (<http://www.itpravo.cz/index.shtml?x=48818>)
- 21/ Šturma P., Globalizace a vláda práva (rule of law) v mezinárodním právu, Právník č. 8/2006
- 22/ Vučka J., O povaze práva elektronického obchodu, 14.2.2002 (<http://www.itpravo.cz/index.shtml?x=63672>)
- 23/ Vučka J., Elektronické smlouvy – část I: Obecně o uzavírání smluv elektronickou cestou, 28.8.2002 (<http://www.itpravo.cz/index.shtml?x=71656>)
- 24/ Brenn R., Digitale Signatur (<http://www.vsb.cs.uni-frankfurt.de>)
- 25/ Chissick M., Kelman A., Electronic commerce: Law and Practice, Third Edition, London Sweet & Maxwell, 2002
- 26/ Dusollier S., Legal Issues of Electronic Commerce, ERCIM News 1997
- 27/ Engel, S., Grenzen des Direktmarketing aus europarechtlicher, rechtsvergleichender und wettbewerbsrechtlicher Sicht – Die Fallgruppe der belästigenden Werbung des § 1 UWG
- 28/ Europäische Zentral Bank, Bericht Über elektronisches Geld, 1998
- 29/ Fallenböck M., Internet und internationales Privatrecht, Springer Verlag/Wien, 2001
- 30/ Fallenböck M., Uploads machen berühmt, Forschung Spezial 2006
- 31/ Heckmann D., Einführung in das Internetrecht, WS 2003/2004
- 32/ Higgins Ch., Legal Issues of Electronic Commerce: Activity Policies, Intelligent Agents and Ethical Transactions, 2006 (<http://www.hytime.org>)

- 33/ Hoeren T., Cybermanners und Wettbewerbsrecht – Einige Überlegungen zum Lauterkeitsrecht im Internet, *Wettbewerb in Recht und Praxis*, 11/97
- 34/ Jew, B., *Cyber Jurisdiction – Emerging Issues and Conflict of Law when overseas courts challenge*, 1998
- 35/ Kegel G., Shurig K., *Internationales Privatrecht*, München, C.H. Beck, 2000
- 36/ Mankowski P., *Internet im Internationalen Vertrags und Deliktsrecht*, *RabelsZ* Bd. 1993
- 37/ Marx, C., *Nicht nur im Internet: harmonisierter Verbraucherschutz im Fernabsatz*, *Wettbewerb in Recht und Praxi* 2000, s. 1229
- 38/ Neumayr M., *Zu eCommerce, elektronischer Signatur usw.*, 2002
- 39/ Sakowski, K., *E-Mail-Werbung und Wettbewerbsrecht*,
<http://www.anwaltsforum.de>
- 40/ Schweitzer M., *Grundzüge des Europarechts*, SS 2005
- 41/ Wanke, O., *Verträge im Internet* (<http://www.webjus.de>)
- 42/ *Die gesetzlichen Grundlagen des E-Commerce, Allgemeines zum E-Commerce, Die elektronische Signatur*, 2006 (<http://www.internet4jurists.at>)
- 43/ *Rules at the core of world trade*, <http://www.iccwbo.org/incoterms>
- 44/ www.out-law.com

OBSAH

I. Úvod	3
II. Internet	4
1. Obecně	4
2. Právní subjektivita Internetu	6
III. Mezinárodní právo soukromé a procesní	8
IV. Internetové právo	11
V. Elektronický obchod (E-Commerce, „EC“)	12
1. EC obecně	12
A. Členění EC	13
B. Směrnice o elektronickém obchodu	15
2. Elektronická smlouva	19
A. ObčZ a ObchZ	19
B. Písemná forma právního úkonu	20
C. Návrh na uzavření smlouvy, akceptace	21
D. Zrušení, odvolání a zánik návrhu a přijetí	24
E. Uzavření smlouvy	25
3. Obecné náležitosti právních úkonů	27
A. Obecně	27
B. Způsobilost dle ZMPS	32
4. Spotřebitelské smlouvy a EC	35
A. Obecně	35
B. Směrnice o distančních smlouvách	41
C. Směrnice o distančním prodeji finančních služeb a § 54a a násl. ObčZ	43
5. Elektronické peníze	44
6. Elektronický podpis	46
VI. Mezinárodní unifikace a ZMPS	48
1. ZMPS	49
2. Římská úmluva a Římské nařízení I.	51
3. Vídeňská úmluva	53
4. Jiné prostředky regulace mezinárodního obchodního styku	54
VII. Komunitární nástroje	59
VIII. Závěr	65
Seznam zkratk	66
Literatura	67
Obsah	70